

به نام
خداوند
منان

تاریخ ۳

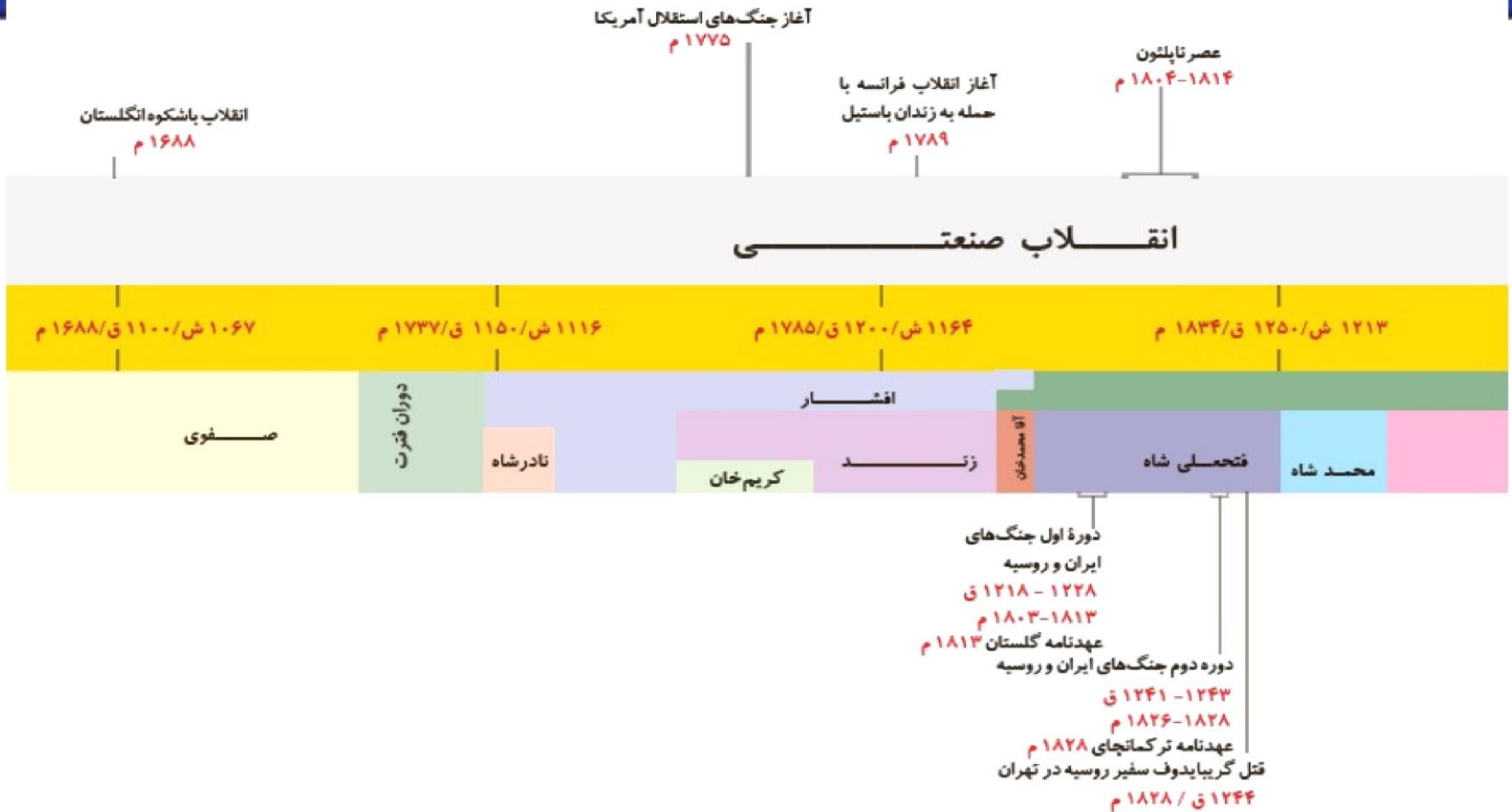
تاریخ (۳)

انسان و جهان متکامل

په انورال ۱۳۸۷
چون لاسونو لاسونو
انسان و طور و انصار
۱۳۸۷

انقلاب صنعتی

بحث و گفت‌وگو

به چند گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود درباره نقاط قوت و ضعف ویژگی‌های تاریخ‌نویسی سنتی، بحث و گفت‌وگو نمایید.

نقطه قوت تاریخ‌نویسی سنتی: بررسی کامل تاریخ سیاسی و نظامی می‌باشد.

نقاط ضعف:

- (۱) تاریخ‌نویسی سنتی متکی به منابع درباری و بیشتر در مورد پادشاهان، امیران، دربار، چگونگی لشکرکشی‌ها، اقدامات نظامی و سیاسی می‌باشد
- (۲) در تاریخ‌نویسی سنتی کمتر به اوضاع اقتصادی، اجتماعی و طبقات عادی یا پائین جامعه (شهری، روستایی و عشایری) پرداخته شده
- (۳) تاریخ‌نویسی سنتی به دنبال ذکر علل واقعه نیست و در این نوع تاریخ‌نگاری به تحلیل رویدادهای تاریخی پرداخته نشده است
- (۴) تاریخ‌نویسی سنتی مملو از تملق- چاپلوسی و تمجید از پادشاهان می‌باشد

بررسی شواهد و مدارک

متن‌های زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.

متن ۱- «در عهد امیر چنان نظمی به کار بود که گرگان را از گوسفندان هراس بود و جمیع رعایا به بودن امیر راضی بودند، ولی اعیان مملکت چون مجال تعدی و خودسری نداشتند، به عزل او کوشش نمودند و به مقصد رسیدند و آخر همه پشیمان شده قدر و رتبه امیر را شناختند، که بقا و دوام او باعث نظام ملک و ملت بود» (اعتمادالسلطنه، صدرالتواریخ، ص ۲۳۰).

متن ۲- «پس از یک اربعین برحسب صوابدید امنا و امرا، فنایش بر بقا مرجح گردید. حاجی علیخان فراشباشی به کاشان شتافت. روز هجدهم ربیع الاول در گرمابه بدون ظهور عجز و لابه، ایادی‌ای که مدتی متمادی از یمین و یسار اعادی و اشرار را مقهور و خوار می‌داشت، فصّادِ دژخیم نهاد ... به دیارِ عدمش روان ساخت» (خورموجی، حقایق الاخبار ناصری، ص ۳۲۷).

۱- مطابق متن یک، چه کسانی از امیرکبیر راضی و خشنود بودند و چه کسانی دشمن او محسوب می‌شدند؟ چرا؟

پاسخ: رعایا به واسطه نظم و امنیتی که امیرکبیر ایجاد کرده بود از وی راضی و خشنود بودند اما اعیان مملکت چون فرصت خودسری نداشتند به دشمنی با امیرکبیر برخاستند.

۲- از متن دوم، کدام ویژگی‌های امیرکبیر را می‌توان استخراج کرد و درباره چگونگی مرگ وی چه حقیقتی را می‌توان دریافت؟ بحث و استدلال کنید.

پاسخ: از ویژگی‌های امیرکبیر می‌توان به سرکوب افراد شرور و فرصت طلب، استواری و عدم ضعف و سستی او اشاره کرد. می‌توان این حقیقت را از مرگ امیرکبیر دریافت که صاحبان قدرت هر مانعی را از سر راه خود بر می‌دارند و به همین منظور دستور قتل امیرکبیر را دادند

۳- به کمک دبیر خود بررسی کنید که آیا خورموجی بعد از فاش کردن این حقیقت با مشکلی روبه‌رو شده است یا نه.

پاسخ: مورد غضب شاه و دربار واقع شد، در نتیجه به عراق مهاجرت و در آنجا اقامت گزید و در همان دیار درگذشت.

فعالیت ۳ صفحه ۸ تاریخ دوازدهم

به چند گروه تقسیم شوید و با همفکری، سه دلیل برای کثرت و تنوع زیاد منابع مکتوب در تاریخ معاصر ایران بنویسید.

پاسخ: - تأسیس سازمان‌های گوناگون برای نگهداری اسناد و مدارک

- انتشار روزنامه‌ها و نشریات و بالا رفتن میزان نسخ کتاب‌ها بر اثر ورود صنعت چاپ به ایران در دوره معاصر

- ورود دوربین‌های عکس‌برداری و فیلم‌برداری به ایران و تهیه عکس و فیلم از موضوعات گوناگون

- خارج شدن تاریخ‌نویسی از انحصار دولت و توجه به گزارشات شخصی افراد

کاوش خارج از کلاس صفحه ۹ تاریخ دوازدهم

با مراجعه به کتابخانه، یکی از کتاب‌های خاطرات مربوط به دوره معاصر را انتخاب کنید؛ چند سطر از آن را که به نظرتان جالب و مهم است، یادداشت کنید و به کلاس گزارش دهید.

پاسخ: به عهده خود دانش آموز

بررسی شواهد و مدارک

متن‌های زیر از سفرنامه اوژن اوین، سفیر فرانسه، و بنجامین، نخستین سفیر آمریکا در ایران عصر قاجار را بخوانید و بگویید:

محتوای هر متن در چه حوزه‌ای از مطالعات تاریخی کاربرد دارد و از چه جهاتی حائز اهمیت است؟

متن ۱- «در شیوه نفوذی انگلیسی‌ها، تلگراف همان نقش را دارد که راه‌ها در شیوه نفوذی روس‌ها دارند. اگر عملکرد سیم‌ها و دستگاه‌های مخابراتی ضعیف باشد، معنایش این است که باید حوزه عملیات انگلیسی را گسترش بیشتری داد. در برابر ایلغار روسی، که گام به گام و حساب شده و یک دست در شمال ایران و اخیراً در حوالی جنوب هم آثار نفوذ و رسوخ تدریجی‌شان مشهود است. انگلیسی‌ها هم در هر شهری با تشکیلات کم و بیش مشابه هم، مانند استقرار بانک شاهنشاهی، ایجاد تلگراف، تأسیس نمایندگی‌های تجارت خانه‌های بزرگ که حمل و نقل ایران را در اختیار خود دارند، اعزام هیئت‌های مذهبی پروتستان و ... در همه جا حاضر و ناظرند» (اوین، ایران امروز، ۱۹۰۷-۱۹۰۶، ص ۲۸۰).

متن ۲- «یکی از هنرهای شکوفای ایران که به هیچ وجه از رکود در آن اثری نیست هنر معماری است. ایران در دوران گذشته در رشته معماری شهرت زیادی در دنیا داشته و آثار مهم و فناپذیری خلق کرده است و اکنون هم در این رشته قدرت و نبوغ خود را حفظ کرده است. یکی از خصوصیات مهم و جالب توجه هنر معماری ایران، چه در گذشته و چه در زمان حال، تطابق کامل با شرایط موجود است. در جنوب ایران که سنگ‌های زینتی و خوب از جمله مرمر زیاد است، از آنها در ساختمان‌ها استفاده می‌کنند. در شهرستان‌های ساحلی دریای خزر که چوب فراوان است، از چوب به عنوان ماده اولیه در ساختمان‌ها استفاده می‌شود... معماران ایران شرایط آب و هوا را در فرم و شکل پنجره‌های ساختمان رعایت می‌کنند؛ مثلاً در تهران و مناطق دیگر گرمسیری پنجره‌ها را طوری می‌سازند که وقتی آنها را باز کنند یک طرف اتاق به هوای آزاد و حیاط راه پیدا کند، و بدین ترتیب هوا به آسانی جریان یابد و خنک شود» (بنجامین، ایران و ایرانیان، ص ۲۷۳).

پاسخ: متن اول: محتوای متن به تاریخ سیاسی، نظامی، اقتصادی و نفوذ کشورهای انگلستان و روسیه در ایران اشاره دارد. متن دوم: محتوای متن دوم مربوط به تاریخ هنر و معماری و کاربرد انواع مصالح در مناطق مختلف ایران با توجه به شرایط اقلیمی هر منطقه می‌باشد.

کاوش خارج از کلاس صفحه ۱۰ تاریخ دوازدهم

با مراجعه به کتابخانه، سفرنامه‌های مربوط به دوره معاصر آن را فهرست کنید.
برخی از سفرنامه‌های مربوط به دوره معاصر ایران عبارتند از:

۱- گذر از زهاب به خوزستان، سرهنری راولینسون

۲- از بیستون تا بختیاری، ایزابلا بیشوب

۳- سفرنامه لرستان و خوزستان، بارون دوبد سیاح روسی

۴- سفرنامه پوالک «ایران و ایرانیان» نوشته یاکوب ادوارد پوالک ترجمه کیکاووس
جهانداری

۵- سفرنامه فرهاد میرزا (فرهاد میرزا معتمدالدوله پسر عباس میرزا قاجار)، تصحیح
غلامرضا طباطبایی و...

کاوش خارج از کلاس صفحه ۱۵ تاریخ دوازدهم
با تهیه چند عکس قدیمی از حوادث دوران معاصر و تکیه بر آنچه در این عکس‌ها آمده است،
رویداد یا رویدادهایی را گزارش کنید و گزارش خود را در کلاس ارائه دهید.
پاسخ: با نمایش عکس‌هایی از بعضی حوادث و وقایع تاریخی می‌توان به تفسیر رویدادهای
تاریخی پرداخت.

۱- چه ظرفیت‌هایی در میراث غنی تاریخی ما برای فهم بهتر گذشته وجود دارد؟

- پاسخ: ۱- بی توجهی به زندگی اجتماعی و حیات فرهنگی و اقتصادی مردم
۲- تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح طولانی شاهان جنگ ها و فتوحات
۳- تأکید بر مصنوع و متکلف نویسی و پرهیز از ساده نویسی
۴- داشتن روحیه تملق و چاپلوسی

۲- زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری نوین ایران چگونه فراهم شد؟

- پاسخ: - ترجمه آثار اروپایی از زمان عباس میرزا (ولیعهد فتحعلی‌شاه)
- جنگ‌های ایران و روسیه و توجه زمامداران و نخبگان به دلایل پیشرفت غرب و عقب ماندگی جامعه ایران
- گسترش فعالیت علمی شرق شناسان و کشفیات باستان‌شناسی.

۳- ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین را بیان کنید و تفاوت آن با روش تاریخ‌نگاری سنتی را توضیح دهید.

- پاسخ: - در تاریخ‌نگاری نوین از روش‌های پژوهش علمی استفاده می‌شود، اما در تاریخ‌نگاری سنتی بیشتر روش قدیمی نقلی و داستان‌گونه مشاهده می‌شود.
- زبان ساده و بدون تکلف در تاریخ‌نگاری نوین اما در تاریخ‌نویسی سنتی نثر ادبی دشوار یا متکلف استفاده شده است.
- بهره‌گیری از یافته‌های علوم باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی، اسطوره‌شناسی و ... در تاریخ‌نگاری نوین، اما در تاریخ‌نویسی سنتی کاربرد این علوم مشاهده نمی‌شود و بر مبنای سلیقه فرد یا ماموق‌اش می‌باشد.

۴- بینش تاریخ‌نگاری نوین ایران برچه محورهایی استوار است؟

- پاسخ: اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی، بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود اما در تاریخ نویسی نوین، جنبه‌های گوناگون حیات انسانی اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بررسی می‌شود

۵- نقش اسناد آرشیوی را در مطالعات تاریخ معاصر ایران ارزیابی کنید.

- پاسخ: اسناد حاوی اطلاعات بسیار ارزشمند و منحصر به فردی در خصوص مسائل و موضوع‌های سیاسی، اداری، اقتصادی (مالی، ملکی، معاملات) و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی هستند

فعالیت های

درس دوم

تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۱۶ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت و گو

با راهنمایی دبیر درباره زمینه و علل و عواملی که موجب شد ایلات و عشایر در تاریخ ایران دوران اسلامی، به خصوص پس از صفویه، نقش مهمی در تحولات سیاسی و برآمدن و زوال حکومت‌ها داشته باشند، بحث و گفت‌وگو کنید.

- ۱- جمعیت زیاد، توان جنگی و نیروی رزمی و عصبیت ایلی، ایلات و عشایر در شکل‌گیری یا سقوط حکومت‌ها نقش بسزایی داشتند.
- ۲- ایلات و عشایر نیروی نظامی عمده برای حکومت‌ها محسوب می‌شدند.
- ۳- حکومت برخی از ولایات در اختیار سران ایلات بود.
- ۴- افزایش درآمد خزانه شاهی و حکومت از طریق گرفتن مالیات از عشایر.

بررسی شواهد و مدارک

نادرشاه از ابتدای حکومت تلاش می‌کرد اختلافات مذهبی میان دو کشور ایران و عثمانی را حل کند. آخرین و مهم‌ترین اقدام او، برپایی شورای نجف در ۱۱۵۵ ق / ۱۷۴۳ م با شرکت ۷۰ تن از علمای شیعی و سنی ایران و مناطق هم‌جوار بود. در این شورا پس از مباحث گسترده سرانجام بیانیه‌ای تنظیم شد که مواد مهم آن چنین بوده است: «اولاً آنکه اهل ایران از عقاید سالفه و سَبِّ و رَفْضِ نُكُول و مذهب جعفری را که از مذاهب حقه است قبول نموده و قضات و علما و افندیان کرام روم اذعان کرده و آن را خامس مذاهب شمارند.

دوم اینکه چون در کعبه معظمه ارکان اربعه مسجدالحرام به ائمه و مذاهب اربعه تعلق دارد، ائمه مذهب جعفری در رکن شافعی با ایشان شریک بوده بعد از ایشان علی‌حده با امام خود به آیین جعفری نماز گزارند ...» (میرزا مهدی استرآبادی، جهانگشای نادری، ص ۳۹۱).

متن نقل شده از میرزا مهدی استرآبادی را به فارسی روان برگردانید.

اول آنکه ایرانیان از عقاید گذشته خود و لعن و نفرین خلفای سه‌گانه دست بردارند و مذهب جعفری را که از مذاهب راستین است برگزینند و علما و حاکمان عثمانی هم آن را به رسمیت بشناسند و رکن پنجم مذهب بشمارند. دوم اینکه در کعبه معظم که ارکان چهارگانه آن به ائمه و مذاهب اهل سنت تعلق دارد، ائمه مذهب جعفری نیز در یک رکن (شافعی) با ایشان شریک شوند و بعد از ایشان جداگانه به آیین جعفری نماز گزارند.

۱- هدف نادر از برپایی شورای نجف چه بود؟

پاسخ: رفع اختلافات میان شیعه و سنی، پایان دادن به اختلافات مذهبی ایران و عثمانی .

۲- به نظر شما آیا این اقدام نادرشاه در آن زمان درست بوده است؟

پاسخ: هدف نادر مبنی بر لزوم وحدت بین مسلمانان و مذاهب اسلامی در راستای رفع اختلافات با عثمانی سیاست درستی بوده است.

فعالیت ۳ صفحه ۱۹ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما، نبود وزیران و مشاوران برجسته در کنار نادرشاه چه آثار و پیامدهای سیاسی داشت؟
پاسخ: نبود مشاوران کاردان و آشنا با اصول مملکت داری علیرغم پیروزی های بزرگ نظامی
نادر به قیمت هرج و مرج اجتماعی و شورش های فراوان تمام شد و آن چنان گسست اجتماعی به
وجود آورد که دهه ها گریبان گیر ایرانیان شد

فعالیت ۴ صفحه ۲۰ تاریخ دوازدهم

نقشه‌های تاریخی ایران در دوران نادرشاه و عصر زندیه را مقایسه و تفاوت‌های آنان را با ذکر دلیل بیان کنید.

پاسخ: در زمان سلسله افشاریه با توجه به نبوغ نظامی نادرشاه افشار قلمرو ایران شامل تمام مناطق دوره صفویه و در برخی زمان‌ها تا مناطقی از آسیای مرکزی و هند نیز امتداد یافت. در دوره زندیه قلمرو ایران بیشتر محدود به مناطق مرکزی و جنوبی بود حاکمان زندیه تلاشی برای گسترش قلمرو و یکپارچگی ایران نداشتند. به عبارتی قلمرو ایران در دوره نادرشاه گسترده‌تر و یکپارچه‌تر از دوره زندیه بود.

فعالیت ۵ صفحه ۲۷ تاریخ دوازدهم

بررسی شواهد

در ژوئیه ۱۷۷۶ م مستعمره‌نشینان که برای کسب استقلال با انگلستان می‌جنگیدند، اعلامیه استقلال ایالات متحده را صادر کردند. در مقدمه این اعلامیه آمده است: «ما این حقایق را بدیهی می‌انگاریم که همه انسان‌ها برابر آفریده شده‌اند و آفریدگارشان حقوق سلب نشدنی معینی به آنها اعطا کرده است که حق زندگی، آزادی و جست‌وجوی خوشبختی از جمله آنهاست ...».

پاسخ: براساس اعلامیه استقلال آمریکا، حقوق تمام انسان‌ها برابر است اما دولت آمریکا چندان به این قانون پایبند نبوده، مانند پیشروی به سوی غرب که منجر به گسترش وسیع سرخ‌پوستان شد و یا بردگانی که از هیچ‌گونه حق و حقوقی برخوردار نبودند و در مزارع پنبه آمریکا کار می‌کردند، این قبیل اقدامات نشان‌دهنده عدم پایبندی دولتمردان آمریکا به اعلامیه حقوق بشر برای کسب منافع بیشتر می‌باشد.

۱- وضعیت سیاسی و نظامی ایران در دوران افشاریه و زندیه را با عصر صفویه مقایسه کنید.

پاسخ: ایران در عصر صفوی به دلیل وجود تشکیلات دیوانی مؤثر و نیروی نظامی رزمنده (قزلباش) دارای امنیت و ثبات سیاسی، اقتصادی و نظامی پایدار بود. صفویان در رویارویی با دشمنان خارجی بسیار موفق عمل می‌کردند. شورش‌های داخلی چندانی در ایران وجود نداشت، اما در دوره‌های افشار و زند در کشور به دلیل غلبه تفکر ایلاتی و نبود تشکیلات دیوانی منسجم بی‌ثباتی سیاسی حکمفرما شد. این موجب می‌شد تا موفقیت‌های این حکومت‌ها پایدار نباشد و در هر گوشه از خاک ایران خان‌ها به صورت محلی مستقل عمل می‌کردند. به صورتی که کشور در حالت تجزیه قرار داشت.

۲- قضاوت خود را درباره شخصیت نادر و نقش او در تاریخ ایران در پنج سطر بیان کنید.

پاسخ: - نظامی‌گرا بود و استبداد رأی داشت. از این رو حکومت او را می‌توان ارتش سالار نامید که در آن برتری با فرماندهان سپاه بود.

- فردی پرتلاش بود و در پی یافتن خواسته‌های فردی خود و کشور ایران شخصیتی تنبل و تن‌پرور نداشت.
- شخصیتی قوی داشت و در بسیاری از نبردها تزلزل به خور راه نمی‌داد. متهور و جسور بود و در راه تنبیه دشمنان مردد نبود.

- در پی علاقه به وحدت کشور تمام تلاش خود را به کار گرفت. در زمان‌هایی که کشور ایران پس از سقوط صفویان در حالت تجزیه‌ای خطرناک قرار داشت و روس‌ها و عثمانی‌ها بخش‌های وسیعی از ایران را اشغال کرده بودند، در میانه این آشوب تنها مجاهدات‌ها و تلاش کم‌نظیر نادر توانست کشور و مردم ایران را نجات دهد.

۳- علل، آثار و نتایج ضعف و ناکارآمدی نظام اداری (دیوان سالاری) ایران در دوران افشاریه و زندیه را توضیح دهید.

پاسخ: بر اثر ضعف نظام اداری، عناصر ایلی در کشور حاکمیت یافتند، تفکر نظامی‌گری غلبه یافت و به خصوص آنکه بی‌ثباتی‌های سیاسی و آشوب‌های داخلی روی داد و دوام و استقرار سلسله‌های مذکور را با مشکل مواجه ساخت؛ در نتیجه این حکومت‌ها اعتبار و قوت سابق را نداشتند.

ادامه در اسلاید بعدی

۴- به نظر شما، انقلاب باشکوه انگلستان چه تأثیراتی بر اروپای قرن هیجدهم گذاشت؟

پاسخ: بزرگ ترین دستاورد این انقلاب که بدون خشونت به اهداف خود رسید، این بود که منشاء الهی سلطنت نفی و مجلس منشاء قدرت و تعیین کننده اختیارات پادشاه شناخته شد. انگلستان پس از انقلاب باشکوه، رقبای بزرگی همچون اسپانیا و فرانسه را شکست داد و مستعمرات خود را در گوشه و کنار جهان گسترش داد

۵- علل اجتماعی - سیاسی، فکری و فرهنگی انقلاب بزرگ فرانسه چه بود؟

پاسخ: کشور فرانسه در قرن ۱۸ م به سبب شکست نظامی از انگلستان و صرف منابع مالی هنگفت در سرزمین آمریکا با ورشکستگی اقتصادی و ضعف سیاسی و نظامی روبه رو شد. از نظر اجتماعی نیز در فرانسه مشکلاتی به وجود آمد در کنار این عوامل، تحولات فکری جامعه فرانسه نیز نقش بزرگی در پیدایش انقلاب داشت. در این کشور تحت تاثیر عصر روشنگری اروپا، فلاسفه و روشنفکرانی ظهور کردند که اندیشه های آنان مردم را به سوی انقلاب رهنمون ساخت. گروهی از این روشنفکران، که به دایره المعارف نویسان شهرت داشتند، با طرح مباحث علمی و ادبی شروع به انتقاد از وضع موجود کردند.

۱- ولتر - ۲- مونتسکیو و ۳- روسو سه تن از مشهورترین روشنفکران فرانسه در این دوره بودند

۶- انقلاب صنعتی چه آثار و پیامدهایی داشت؟

پاسخ: الف) گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی،
ب) افزایش استثمار و بهره کشی از کارگران (در داخل اروپا).
انقلاب صنعتی اگرچه موجب قدرت و رفاه بیشتر اروپاییان شد، اما مسائل و مشکلات بزرگی همچون گسترش بی رویه شهرها، رشد سریع جمعیت، به وجود آمدن فاصله طبقاتی، نارضایتی های اجتماعی و اقتصادی و آلودگی های زیست محیطی به وجود آورد

درس 3

فعالیت ۱ صفحه ۳۲ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت‌وگو

با راهنمایی دبیر و با توجه به مطالبی که در درس ۲ خوانده‌اید، درباره تأثیر وقوع انقلاب‌های سیاسی و صنعتی در کشورهای اروپایی (قرن ۱۸ م) بر روابط آن کشورها با ایران در دوره قاجار بحث و گفت‌وگو کنید.

پاسخ: در جامعه ایران عصر قاجار سه شیوه زندگی شهری، روستایی و عشایری متداول بود و گروه‌های اجتماعی متعددی مانند اصناف، روحانیون، قشر روشنفکر و تحصیل کرده فعالیت می‌کردند. شناخت گروه‌های اجتماعی دوره قاجار به فهم تاریخی این دوره برای:

- ۱- شناخت میزان تاثیرگذاری گروه‌های اجتماعی در جامعه
- ۲- شناخت ارتباط گروه‌های اجتماعی با یکدیگر
- ۳- شناخت نقش و تاثیر گروه‌های اجتماعی در وقوع انقلاب مشروطه
- ۴- میزان نفوذ دولت‌های خارجی در میان این گروه‌ها در راستای حفظ منافع خود، کمک می‌کند.

بررسی شواهد و مدارک

وصف قائم مقام فراهانی را از زبان یکی از شاهزادگان قاجاری بخوانید و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید.

«از عهد کیومرث که بنای سلطنت در ایران شد، چنان وزیری با تدبیر و دستوری بی‌نظیر به نظر ارباب بصیرت نرسیده. الحق که از جمیع علوم و کمالات آراسته، در علم عربیت و حکمت الهی استاد و در علوم ریاضی ریاض میدان بلاغت و استحضار... اشعار دری و تازیش دُرّ شاهوار... باری با وجود کثرت مشاغل نهایت غرابت را دارد که شخصی به این قسم بتواند از هر علمی از علوم با بهره باشد... از هنگام حرکت محمدشاه از آذربایجان تا پنج ماه توقف در دارالخلافة طهران، قائم‌مقام به اقتدار گذرانیده، به طریقی که احدی بدون اذن وی قدرت رفتن خدمت شاه را نداشته و محمدشاه بدون اذن او دیناری به کسی نداده، چنانچه اگر هم مایل به بخشش بود هر آینه موجب ملامت قائم‌مقام می‌گردید. در این موارد که گرفت و گیر قائم‌مقام از حد اعتدال گذشت، جمعی دوستان بدو گفتند که این قدر بر پادشاه تنگ گرفتن و غدغن نمودن که هیچ کس نزد او آمد و رفت نکند و پادشاه معاشرت با احدی ننماید، درست نیست، عاقبت به تو کم مرحمت خواهد شد. در جواب گفته بود که این امور سلطنت را پادشاه درست مطلع نیست؛ چون که اول دولت است، می‌ترسم غافل شوم و غفلتی به هم رسد و کارهای پخته خام گردد. دلم به جهت زحمت‌های خودم خواهد سوخت» (سفرنامه رضاقلی میرزا نوه فتحعلی‌شاه، ص ۳۲-۳۱).

۱- با توجه به اینکه قائم‌مقام برای به سلطنت رساندن محمد شاه، پدر رضاقلی میرزا را از میان برداشت، آیا نویسنده انصاف را درباره او رعایت کرده است؟

پاسخ: بله نویسنده بدون غرض نوشته و اقتدار قائم مقام را مورد تعریف و تمجید قرار داده است.

۲- قضاوت و تحلیل شما از اقدام قائم‌مقام در ممانعت از دخالت ناروای شاه، حرمسرا و درباریان در اداره امور کشور چیست؟

پاسخ: ورود بی رویه کالاهای خارجی به ایران باعث شد که اقتصاد سنتی ایران به دلیل عدم حمایت دولت از تولید کنندگان توان رقابت با کالاهای متنوع خارجی که وارد بازار ایران می شد را نداشته باشد که این امر ورشکستگی صنایع ایران را به دنبال داشت

کاوش خارج از کلاس صفحه ۳۷ تاریخ دوازدهم

با راهنمایی دبیر، بخشی از سفرنامه‌های ناصرالدین‌شاه به فرنگستان را انتخاب و گزارشی از خاطرات و بازدیدهای او در یک صفحه تهیه کنید.

پاسخ: مواردی شامل زمان و نحوه سفر شاه به خارج و همراهانش، مکان‌ها و ساختمان‌هایی که مورد بازدید شاه و همراهانش قرار گرفت، دیدار با شخصیت‌های سیاسی و صاحب‌منصبان نظامی کشورهای اروپایی، مواردی بود که در این مسافرت‌ها مورد نظر شاه قرار گرفت.

بررسی شواهد و مدارک

توضیح مورگان شوستر آمریکایی درباره نحوه عملکرد مستوفیان را بخوانید و اشکالات نظام مالیاتی را از آن استنباط و استخراج کنید.

«از نسل‌ها و از منه سالفه مردمانی در ایران می‌باشند که آنها را مستوفی می‌خوانند. پیشه و شغل اکثر آنها ارثی است که از پدر به پسر رسیده است. آنها از وضع این کتابچه‌ها [کتابچه‌های میزان مالیات هر منطقه] مسبوق و از طریقه پیچیده و درهمی که مالیات هر محل به وسیله آن حساب یا وصول می‌شود، مطلع بودند. هر یکی از پیشکاران یا مأمورین جزء، کتابچه‌های مالیاتی نقاط ابواب جمعی خودشان را ملکِ طلق خود می‌دانست، نه متعلق به دولت، اگر کسی می‌خواست از تفصیل آن کتابچه‌ها مسبوق شود، یا بداند که مالیات هر محل چقدر وصول شده و چقدر آن را برای خود ذخیره و پس نهاد نموده‌اند، مستوفیان مزبور متغیر و غضبناک می‌شدند» (شوستر، اختناق ایران، ص ۳۴۱).

پاسخ: برابر با توضیحات مورگان شوستر اشکالات نظام مالیاتی و عملکرد مستوفیان عبارتند از:

- ۱- موروثی(ارثی) بودن شغل مستوفیان
- ۲- عدم نظارت بر کار و عملکرد مستوفیان
- ۳- عدم شفافیت دفاتر مالیاتی
- ۴- فساد دامنه اداری که در امور مالی وجود داشت
- ۵- ماموران مالیه(مستوفیان) به کسی گزارش نمی دادند
- ۶- مستوفیان دفاتر مالیاتی را انحصاری می دانستند.

بحث و گفت‌وگو

با توجه به این سخن ناصرالدین‌شاه که «... نه قشونی داریم و نه مهمات قشونی» و این گفته میرزا علی‌خان امین‌الدوله که «ایران قشون منظم آبرومند می‌خواهد. ایران باید معاشرش منظم باشد. هر ساعت سفارت‌خان‌های مراسله بالا بلند به وزارت خارجه نفرستد که فلان ایل در فلان راه مال‌التجاره تبعه مرا سرقت کرد» (امین‌الدوله، خاطرات سیاسی، ص ۶۹ و ۲۵۸)، در باره تأثیرات و پیامدهای داخلی و خارجی فقدان ارتش حرف‌های و ثابت در دوره قاجار بحث و گفت‌وگو کنید.

پیامد داخلی: ناتوانی دولت مرکزی در سرکوب شورش‌ها و راهزنی‌های ایلات و عشایر و برقراری نظم و امنیت در مناطق مختلف کشور

پیامد خارجی: باعث نفوذ سیاسی و اقتصادی کشورهای اروپایی در ایران شد که نتیجه آن اخذ امتیازات مختلف اقتصادی و جدایی مناطق زیادی از ایران شد.

فعالیت ۵ صفحه ۴۳ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم

۱- با راهنمایی دبیر و با توجه به مطالبی که در درس‌های ۲ و ۳ خواندید، با یکدیگر همفکری کنید و دلایل شکست ایران از روسیه را در چارچوب محورهای مشخص شده زیر بیان کنید.

الف) نظامی: ضعف نظامی و تجهیزاتی ایران و نداشتن تاکتیک‌های درست جنگی در مقابل توان نظامی و تجهیزاتی نوین روس‌ها و ناآگاهی آنها از تحولات نظامی این کشور.

ب) سیاسی: ناتوانی فتحعلی‌شاه در تأمین تدارکات سپاه، بی‌کفایتی و سستی برخی از فرماندهان مانند آصف‌الدوله
پ) اقتصادی: ضعف اقتصاد سنتی ایران که توان پرداخت هزینه‌های سنگین لشکر ایران در مقابل نیروی مهاجم را نداشت.

ت) مناسبات خارجی: عهدشکنی‌های فرانسویان پس از قرار داد فین‌کناشتاین؛ ناپلئون فرانسوی بر خلاف تعهداتش به ایران در نبرد با روسیه کمکی نکرد و دست دوستی به سمت روس‌ها دراز کرد. همچنین به عهدی‌های انگلیسی‌ها در کمک به ایران در مقابل روس‌ها، عامل دیگری در شکست ایران از روس‌ها می‌باشد.

۲- به نقشه سرزمین‌های جدا شده از ایران در دوره قاجار نگاه کنید. چرا با اینکه سرزمین‌های جدا شده از ایران در معاهده گلداسمیت، پاریس و آخال بسیار وسیع است، دو معاهده ترکمانچای و گلستان بیشتر در ذهن مردم ایران، قبیح و ماندگار شده است؟

پاسخ: بیش از حد تکیه کردن به قول و قرار های دو کشور انگلیس و فرانسه که نتیجه ای بجز نفوذ آنها به ویژه انگلیسی ها و شکست در جنگ با روسیه نداشت

تحلیل و قضاوت

پاسخ ناصرالدین‌شاه را به اعتراض دولت انگلستان به امضای قرارداد آخال توسط ایران بخوانید و تحلیل و قضاوت خود را درباره سیاست و کشورداری ناصرالدین‌شاه و موقعیت بین‌المللی حکومت قاجار بیان کنید. «باید جواب نوشت: ما چیزی به روس ندادیم. شما که انگلیس هستید در این فقره داده‌اید. اگر از اول روس را از این همه پیش آمدن به سمت آخال و ترکمان رسماً و قویاً مانع می‌شدید، البته روس‌ها میدان جولان بازی خودشان را کمتر می‌کردند، بلکه هیچ نمی‌توانستند داخل شوند. وقتی که مثل شما دولتی قوی نتواند سد راه و خیال روس‌ها را بکند، ما به طریق اولی نمی‌توانیم. روس آمد آخال را گرفت؛ ما چه می‌کردیم؟ بعد گفت سرحد طبیعی خراسان و ترکمان را باید معلوم بکنید و قرار بدهید؛ ما چه می‌کردیم اگر قبول نمی‌کردیم؟ به رضایت خودش همان‌طور که آخال را تصرف کرد، حد طبیعی ترکمان را هم با خراسان به زور تصرف می‌کرد. آن وقت آیا ما باید با روس‌ها جنگ کنیم، آیا شما به ما امداد قشونی و پولی و اسلحه می‌کردید یا نه؟» (نورائی، گفت‌وگوی ملک‌خان با لرد سالیسبوری، بررسی‌های تاریخی، ص ۱۵۴-۱۵۳).

پاسخ: دولت قاجار به دلیل ضعف و موضع منفعلی که داشت در مواجهه با دولت‌های قدرتمند روسیه و انگلستان سردرگم بود، به طوری که ناصرالدین‌شاه به دلیل بدقولی انگلیسی‌ها در کمک مالی و نظامی به سپاه ایران به ضعف نظامی ایران در مواجهه با روس‌ها اشاره می‌کند.

بررسی شواهد و مدارک

مفاد عهدنامه‌های مجمل و مفصل را که دبیر در اختیار شما قرار می‌دهد، بخوانید و ضمن استخراج، تلخیص و مقایسه تعهدات ایران و انگلستان، با توجه به محتوای درس، موارد نقض این تعهدات توسط طرفین را مشخص کنید.

پاسخ: انگلستان در عهدنامه مجمل به ایران تعهد داده بود که: حاکمیت ایران بر خلیج فارس به رسمیت می‌شناسد، کشتی‌های انگلیسی فقط از مناطقی که دولت ایران مشخص کرده عبور کنند. در عهدنامه مفصل (که شرح مفصل‌تر بر عهدنامه مجمل بود) دولت انگلستان متعهد شد: به ایران در هنگام تعرض یک کشور اروپایی کمک نظامی یا مالی کند، کمک نکردن به شاهزادگانی که علیه تاج و تخت قیام می‌کنند، اگر جنگی میان ایران و افغانستان رخ داد انگلستان مداخله ننماید و آن را موضوع داخلی ایران به حساب آورد، در عوض انگلستان از ایران تضمین می‌خواست تا با کشورهایایی که دشمن انگلستان محسوب می‌شوند پیمان نبندد و از این کشورها نیروی نظامی استخدام نکند، اجازه ندهد رقیبان انگلستان (مانند فرانسه) از ایران برای حمله به هند مستعمره انگلستان استفاده کنند. ایران سعی نمود تمام مفاد قرارداد را به اجرا درآورد مثلاً رابطه خود با فرانسه که رقیب انگلستان بود را قطع نمود ولی در مقابل انگلستان مفاد قرارداد را زیر پا گذاشت

۱- شرایط سیاسی - نظامی ایران با روسیه و انگلستان در عصر قاجار چه تفاوت های اساسی داشت؟
پاسخ: کشورهای اروپایی پس از گذراندن تحولات بزرگ سیاسی - اقتصادی مانند انواع انقلاب ها به خصوص انقلاب صنعتی به کشورهای قدرتمند تبدیل شدند و به سلاح ها روش های جدید نظامی دست یافتند. در نقاط مختلف جهان حضور نظامی، سیاسی و اقتصادی پیدا کردند، در حالی که کشور ایران هنوز ساختار کهن نظامی و سیاسی خود را حفظ کرده بود و نسبت به ارتش و سلاح های مدرن اروپایی، متکی به سپاه ایلیاتی و سنتی خود بود و از هرگونه اصلاحاتی در ساختارهای سیاسی و نظامی ناتوان بود در نتیجه مورد شکست های سنگین نظامی واقع شد و امتیازات زیادی را به نفع روس ها و انگلیسی ها از دست داد.

۲- چرا شاهان قاجار قادر به اعمال کامل قدرت استبدادی خود نبودند؟
پاسخ: - نداشتن ابزارهای لازم مانند نظام اداری کارآمد و ارتش ثابت حرفه ای برای اعمال قدرت
- نفوذ اجتماعی و دینی روحانیت و مراجع شیعه
- قدرت سیاسی و نظامی ایلات
- وجود قدرتهای استعمارگر در ایران

۳- به نظر شما، مهمترین آثار و پیامدهای زینبار عهدنامه ترکمانچای چه بود؟
پاسخ: معاهده ترکمانچای نیز متعهد گردید که مبلغ ۵ میلیون تومان غرامت به دولت روسیه بپردازد و به اتباع آن کشور نیز حق مصونیت قضایی (کاپیتولاسیون) بدهد

۴- ایران در دوره قاجار از چه جهاتی برای انگلستان اهمیت داشت؟
پاسخ: ۱- نفوذ در ایران برای جلوگیری از گسترش نفوذ روسیه و فرانسه در ایران
۲- ایجاد منطقه حائل باری جلوگیری از حملات روسیه و فرانسه از طریق ایران به هند
۳- دستیابی به بازارهای ایران بخاطر انقلاب صنعتی در آن کشور، از طریق بستن قراردادهای تجاری

ادامه در اسلاید بعد

۵- علت اساسی توجه فرانسه به ایران در زمان ناپلئون چه بود؟ چرا روابط ایران و فرانسه در زمان فتحعلی‌شاه به شکست انجامید؟

پاسخ: - چون ایران مناسب‌ترین راه برای دستیابی ناپلئون به هند و شکست انگلستان در این مستعمره‌اش بود. - به دلیل عهدشکنی فرانسوی‌ها؛ چون ناپلئون اندکی بعد از قرار داد، تمام تعهدات خود در پیمان با ایران را زیر پا گذاشت و با روسیه صلح کرد؛ هیئت نظامی فرانسوی‌ها را از ایران فراخواند و حکومت قاجار را در مقابل روس‌ها تنها گذاشت.

۶- منابع مورد استناد در این درس را استخراج و فهرست کنید.

پاسخ: عکس‌های تاریخی از دوره قاجاریه، دانشنامه جهان اسلام، سفرنامه رضاقلی‌میرزا، روزنامه خاطرات ناصرالدین‌شاه، کتاب اختناق ایران از مورگان شوستر آمریکایی، کتاب تاریخ ایران مدرن نوشته آبراهامیان، خاطرات سیاسی امین‌الدوله، بررسی‌های تاریخی بخش گفت‌وگوی ملک‌خان با لردسالیسبوری

درس 4

فعالیت ۱ صفحه ۴۷ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت و گو

به چند گروه ۳ تا ۵ نفره تقسیم شوید و درباره این موضوع که شناخت گروه‌های اجتماعی دوره قاجار از چه جهاتی در فهم تاریخی ما از این دوره اهمیت دارد، با یکدیگر بحث و گفت‌وگو کنید. سپس، نماینده هر گروه جمع‌بندی نظرات گروه را در کلاس ارائه دهد.

پاسخ: - میزان تأثیرگذاری این گروه‌ها در جامعه ایران عصر قاجار

- شناخت روابط اجتماعی طبقات با یکدیگر

- فهم دوره تاریخی انقلاب مشروطه

- نقش نیروهای خارجی در تحولات داخلی ایران

فعالیت ۲ صفحه ۵۰ تا ۵۱ تاریخ دوازدهم

۱- برداشت شما از متن ۱ چیست؟ چه چیزی سبب خشنودی این انگلیسی شده است؟

پاسخ: نفوذ و حضور گسترده شرکت‌های اقتصادی انگلیسی و کالاهایشان در بازارهای ایران و ورشکستگی صنایع به خصوص صنایع دستی در ایران و بیکار شدن کارگران ایرانی.

۲- با بررسی دو متن، علت انحطاط و رکورد صنایع دستی ایران در دوره قاجار را تحلیل و ارزیابی کنید.

پاسخ: ورود بی رویه کالاهای خارجی به ایران باعث شد که اقتصاد سنتی ایران به دلیل عدم حمایت دولت از تولیدکنندگان توان رقابت با کالاهای متنوع خارجی که وارد بازار ایران می شد را نداشته باشد که این امر ورشکستگی صنایع ایران را به دنبال داشت.

بحث و گفت‌وگو

به نظر شما، افزایش تولید در برخی از شاخه‌های کشاورزی و بی‌توجهی به تولید کافی غلات چه نتایجی می‌توانست داشته باشد؟

پاسخ: بر اساس متن، شرکت های انگلیسی در دوره قاجار با اخذ امتیازات سیاسی و اقتصادی توانستند صادرات خود به ایران را افزایش دهند (زیاد شدن کالاهای انگلیسی در بازار ایران) که این امر باعث رکود و ورشکستگی صنایعی مانند نساجی و بیکاری کارگران ایرانی شد. انگلیسی ها از این وضعیت خشنود بودند زیرا بر بازار نساجی ایران تسلط یافتند و سود زیادی نصیب شرکت های انگلیس می شد

آیا میان افزایش تولید برخی محصولات کشاورزی با قحطی‌های پی‌پی و کمبود مواد غذایی به ویژه نان در دوره قاجار ارتباطی وجود دارد؟ در این باره بحث و استدلال کنید.

پاسخ: بله. به دلیل تجاری شدن کشاورزی، به تولید محصولات توجه شد که سودآوری برای بازرگانان داشته باشد. این مسئله کشاورزی را از تولید محصولات غذایی اساسی و روزمره مورد نیاز مردم مانند گندم دور کرد. در نتیجه به تدریج کمبود آذوقه و قحطی در اجتماع شیوع یافت.

فعالیت ۴ صفحه ۵۲ تاریخ دوازدهم

۱- به نظر شما مطالعه درباره غذاها چه نقشی در فهم تاریخ اجتماعی یک دوره می تواند داشته باشد؟

پاسخ: درک سطح زندگی مردم و توان مالی و قدرت خرید آنان، نگرش آنها نسبت به مسئله تغذیه، مناسبات اقتصادی میان مردم و نقش نیروهای تولید کننده، نوع نگاه دولت و حکام به مسائل کشاورزی و تجارت

۲- با مطالعه متن، برداشت خود را با دیگر دوستانتان در میان بگذارید و درباره نظرات خود بحث و گفت‌وگو کنید.

پاسخ: توجه به تنوع محصولات و نیازهای غذایی مردم و ترس از کمبود آذوقه در بین مردم و

... .

فعالیت ۵ صفحه ۵۴ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما چرا امیرکبیر دستور داد، استادان و معلمان مدرسه دارالفنون از کشورهای غیر از روسیه و انگلستان (مانند فرانسه و اتریش) استخدام شوند؟

پاسخ: به علت ماهیت استعماری روس و انگلیس و مداخله آنان در ایران و صدماتی که به ایران وارد کرده بودند امیرکبیر در صدد بود تا نفوذ آن ها را در ایران محدود نماید و حوزه دانش را از نفوذ آنها در امان نگه دارد تا این کشورها از حوزه دانش برای نفوذ فرهنگی و سیاسی خود بهره نبرند و از سوی دیگر قصد داشت تا با استفاده از یک قدرت سوم در ایران بتواند در معادلات قدرت، موازنه مثبت به وجود آورد

فعالیت ۶ صفحه ۵۸ تاریخ دوازدهم

۱- برداشت آزاد شما از متن چیست؟

پاسخ: نشان دهنده نبود آزادی های سیاسی برای مردم و آزادی و خودسری های ماموران دولت و سرکوب خشونت آمیز اعتراضات مردم است از سوی دیگر خود سپاه قاجار باعث ناامنی مردم شده بود و نارضایتی گسترده ای را در زمان محمد شاه قاجار را به دنبال داشت.

۲- هنرمندان پیام مظلومان و ستم مأموران حکومت را چگونه به گوش محمدشاه رساندند؟

پاسخ: در روز تفریح محمد شاه با نمایش هایی مانند بقال بازی و بیان طنز آلود بی عدالتی ها و بد رفتاری های کارگزاران حکومتی با مردم پیام خود را به شاه رساندند.

۱- وضعیت تجارت خارجی ایران را در دوره قاجار چگونه ارزیابی می‌کنید؟

پاسخ: از یک سو نفوذ اقتصاد سرمایه‌داری و بازرگانی کشورهای اروپایی و روسیه باعث رکود و ضعف اقتصاد داخلی ایران شده بود و بسیاری از صنایع داخلی را به ورشکستگی کشانده بود مانند صنایع نساجی و صنایع دستی و از طرف دیگر باعث شکوفایی بخشی از تجارت داخلی گردید که جنبه تجاری جهانی داشت مانند پنبه و یا صنعت فرش و ... .

۲- نظام تولید در دوره قاجار بر چه محورهایی استوار بود؟

پاسخ: ۱- شیوه تولید سهم‌بری دهقانی روستاییان بی‌زمین اغلب با کار بروی اراضی مالکان گاه تا یک سوم محصول را به عنوان بهره مالکانه تحویل ارباب می‌دادند. بخشی نیز به عنوان مالیات به دولت پرداخته و بخشی نیز سهم خودشان می‌شد.
۲- شیوه تولید خرده کالایی دولتی و خصوصی (اقتصاد شهری)، کارگران و اصناف و تولیدکنندگان شهری در کارگاه‌ها و مراکز تولید شهری.
۳- شیوه تولید شبانکارگی (شبنانی) یا ایللیاتی (ایلات و کوچ‌نشینان) نظیر تولید، گوشت، پوست، پشم، گلیم، فرش ایللیاتی، لبنیات و ... .

۳- تأثیر عناصر فرهنگی را بر معماری عصر قاجار چگونه ارزیابی می‌کنید؟

پاسخ: ورود عناصر فرهنگی باعث شد تا معماری ایرانی از حالت سنتی به درآمد و با معماری جدید ترکیب و تلفیق شود بنابراین ما در دوره قاجار ترکیبی از معماری ایرانی و اروپایی داریم که در بناها به کار رفت و با عنوان بناهای «کارت پستالی» معروف شد. مانند کاخ شمس‌العماره واقع در مجموعه کاخ گلستان. همچنین بسیاری از بناهای این دوره به سبک معماری اروپایی ساخته شد. مانند: پست‌خانه، تلگراف‌خانه، تلفن‌خانه و بانک‌ها، دفاتر روزنامه‌ها، تماشاخانه‌ها ... .

۴- هنر نگارگری در عصر قاجاریه چه وضعیتی داشت؟

پاسخ: سنت نگارگری ایرانی در دوره قاجار تحت تأثیر هنر نقاشی مدرن اروپایی قرار گرفت و سبک نوینی در نقاشی به وجود آمد و هنرمندان و نقاشان بزرگی مانند کمال‌الملک پا به عرصه نهادند. اما بسیاری از هنرمندان سعی می‌نمودند همچنان سبک سنتی نگارگری ایرانی را حفظ کنند.

۵- علل رشد و ترقی صنعت فرش را در دوره قاجار بررسی کنید.

پاسخ: - ارزانی نیروی کار

- طرح و نقش‌های زیبا و متنوع

- هنرمندی و ظرافت بافندگان ایرانی

- تقاضای بازار جهانی

- سرمایه‌گذاری خارجی در تولید و تجارت.

درس 5

جواب فعالیت های درس ۵ تاریخ دوازدهم انسانی

جواب پرسش های نمونه درس پنجم تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۶۱ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم

احساس ضعف، خودباختگی و حقارت ناشی از عهدنامه‌های استعماری چه نمود و ظهوری در هنر و فرهنگ جامعه ایران داشت؟

پاسخ: انقلاب مشروطه یکی از مهم‌ترین تحولات تاریخ ایران و سرآغاز تاریخ نوین ایران بود، برهه‌ای از تاریخ ایران که برای اولین بار در آن از به رسمیت شناختن حق مردم سخن به میان آمد و مجلس شورای ملی تاسیس و قانون اساسی نوشته شد و بعد از قرن‌ها سلطنت استبدادی (فردی) به سلطنت مشروطه (شاه سلطنت کند نه حکومت) تبدیل شد.

فعالیت ۲ صفحه ۶۲ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت و گو

با یکدیگر بحث و گفت و گو کنید که چرا مطالعه نهضت مشروطه در تاریخ معاصر ایران اهمیت دارد؟

پاسخ: - دوران جدیدی با این انقلاب در زندگی ایرانیان شروع شد و همچنین تحولات بعدی در تاریخ ایران را تحت تأثیر قرار داد.

- در ایران برای اولین بار مجلس تأسیس شد و قانون اساسی نوشته شد و از حقوق مردم سخن به میان آمد و حکومت سلطنتی ایران تبدیل به حکومت مشروطه گردید.

فعالیت ۳ صفحه ۶۳ تاریخ دوازدهم

چرا برخی روزنامه‌های فارسی زبان در خارج از کشور چاپ می‌شد؟
پاسخ: زیرا حاکمیت استبداد و نظارت شدید دستگاه حاکم بر نشریات اجازه نوشتن و تحلیل مسائل سیاسی و اجتماعی وجود نداشت؛ و روزنامه‌ها در خارج چاپ می‌شد و مخفیانه وارد کشور می‌شد.

فعالیت ۴ صفحه ۶۴ تاریخ دوازدهم

بخشی از نامه سیدجمال الدین در ادامه آمده است. آن را بخوانید و درباره موضوعات اصلی مطرح شده در آن، گفت‌وگو کنید:

پاسخ: ۱- جهالت و بی‌خبری توده مسلمان (ملتهای مشرق)

۲- استبداد حاکم

۳- مجهز شدن به علوم و فنون جدید و اندیشه‌های ترقی خواهانه

۴- نفوذ عقاید خرافی در اندیشه ایرانیان

۵- دعوت مسلمانان به اتحاد (اتحاد اسالم) مطرح کردن اندیشه‌های ضد استبدادی

فعالیت ۵ صفحه ۶۶ تاریخ دوازدهم

اجرای نمایش

قسمت‌هایی از رساله مقیم و مسافر را انتخاب کنید، به صورت نمایش در کلاس اجرا کنید و نتیجه‌گیری کنید که نویسنده رساله موافق مشروطه است یا مخالف آن؟

پاسخ: این رساله گفتگوی است میان مسافر نماد یک مشروطه خواه دینی با حاجی مقیم نماینده چهره های دیندار که نسبت به مشروطیت بدبین است. به عبارتی این رساله قرائت شرعی و روایتی اسلامی از نظام سیاسی مشروطه است که در دفاع از مشروطیت نوشته شده است.

فعالیت ۶ صفحه ۶۸ تاریخ دوازدهم

به نظر شما چرا نمایندگان مجلس شورای ملی در نوشتن قانون اساسی مشروطه شتاب داشتند؟
پاسخ: شتاب در نوشتن قانون اساسی به چند دلیل بود:

- ۱- شدت گرفتن بیماری مظفرالدین شاه که نسبت به مشروطه موضع خصمانه ای نداشت
- ۲- نگرانی بابت روی کار آمدن محمد علی میرزای ولیعهد که تفکراتی ضد مشروطه داشت.
- ۳- بهره گیری از فضای هیجانی جامعه برای تصویب قانون اساسی.
- ۴- به حاشیه راندن گفتمان شیخ فضل الله نوری (مشروطه مشروع) چرا که برخی از نمایندگان نگرشی غیر دینی از مشروطه را مد نظر داشتند
- ۵- مخالفت روسیه با مشروطه

کاوش خارج از کلاس صفحه ۶۹ تاریخ دوازدهم

۱- با راهنمایی معلم خود یکی از کتاب‌هایی را که در زمان مشروطه نوشته شده و جریان مشروطه‌خواهی در آن وجود دارد، تهیه کنید و بخش‌هایی از آن را در کلاس بخوانید.

۲- چه کتاب‌های خاطراتی از آن زمان به یادگار مانده است؟

پاسخ: ۱. خاطراتی از اندرونی خانه‌های قجری

۲. خاطره نویسی از درون و بیرون مجلس

۳. خاطرات یحیی گزارشی از بطن حادثه

فعالیت ۷ صفحه ۷۰ تاریخ دوازدهم

به نظر شما چرا شیخ فضل‌الله نوری به اجرای این اصل اصرار داشت؟
پاسخ: شیخ فضل‌الله که جدایی دین از سیاست را بعد از تحصن در سفارت انگلستان در جریان مهاجرت کبری، درک کرده بود و معتقد بود که دین اسلام برای تمام امور زندگی قوانینی دارد تلاش کرد حداقل نظارت شریعت یعنی نظارت مجتهدان طراز اول بر مصوبات مجلس در جهت مطابقت آن‌ها با قوانین شرع در قانون اساسی لحاظ شود تا جلوی کنار گذاشتن کامل دین از امور سیاسی را بگیرد.

۱- چه عواملی زمینه‌های نهضت مشروطه را فراهم کرد؟

پاسخ: ۱- از دست رفتن بخش هایی از سرزمین ایران

۲- غلبه استعمار بر مملکت

۳- استبداد دستگاه حاکم

۴- مخالفت های مردم و علما با استبداد و استعمار

۵- ورود اندیشه های جدید

۲- مهاجران در هجرت صغری چه خواسته‌هایی داشتند؟

پاسخ: ۱ ایجاد عدالت خانه در همه ی شهرها، برای رسیدگی به شکایت های مردم و برقراری عدالت در جامعه.

۲. عمل به قانون اسلامی، به طور دقیق و به دور از ملاحظه های شخصی

۳- سفارت انگلیس در نهضت مشروطه چگونه از سنت بست‌نشینی به سود منافع خود استفاده کرد؟

پاسخ: انگلستان، برای میل به مقاصد و منافع استعماری اش این سیاست را در پیش گرفته بود

۴- دولت روسیه به چه دلایلی با نهضت مشروطه مخالفت می‌کرد؟

پاسخ: ۱- جلوگیری از نفوذ انگلیس که در لباس مشروطه خواهی، از مشروطه طلبان حمایت می کرد.

۲- کمک به محمدعلی شاه که طرفدار روس بود.

۳- پیشگیری از قیام ملت های منطقه قفقاز برای گرفتن آزادی، تحت تاثیر پیروزی مشروطه خواهان در ایران

۵- روسیه و انگلستان براساس قرارداد ۱۹۰۷ چرا و چگونه ایران را میان خود تقسیم کردند؟

پاسخ: با در خطر قرار گرفتن مستعمره های روس و انگلیس در جاهای دیگر دنیا، توسط استعمارگر جدید یعنی آلمان، آنها اختلاف

ها را کنار گذاشتند و به موجب قرارداد ۱۹۰۷، ایران را بین خود تقسیم کردند. بر اساس این قرارداد روس و انگلیس، با پا در

میانی فرانسه که از قدرت روزافزون آلمان بیمناک بود، ایران را به سه منطقه تقسیم کردند

جواب فعالیت های درس ۶ تاریخ دوازدهم انسانی
جواب پرسش های نمونه درس ششم تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۷۸ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت‌وگو

با راهنمایی دبیر، درباره این موضوع با یکدیگر بحث و گفت‌وگو کنید: چرا با وجود سابقه طولانی جنگ میان جوامع و کشورها در طی تاریخ بشر، جنگی که در فاصله سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ م میان برخی کشورها رخ داد، به جنگ جهانی یا بین‌الملل معروف شد؟ برای دیدگاه خود دلیل بیاورید.

پاسخ: زیرا دامنه این جنگ از قاره اروپا فراتر رفت و به قاره‌های دیگر از جمله آسیا و منطقه خاورمیانه هم کشیده شد. کشورهایی که وارد این جنگ شدند از چند قاره بودند؛ مثلاً ژاپن و امپراتوری عثمانی از قاره آسیا و یا کشور ایالات متحده آمریکا از قاره آمریکا.

کاوش خارج از کلاس صفحه ۸۳ تاریخ دوازدهم

به چند گروه تقسیم شوید. در هر گروه، درباره تأثیر یکی از مسائل زیر در بروز جنگ جهانی اول تحقیق کنید و گزارش نهایی آن را در کلاس ارائه کنید.

پاسخ: «اختلافات مرزی و دشمنی آلمان و فرانسه»؛ «رقابت آلمان با انگلستان بر سر مستعمرات»؛ «جنبش‌های ملی‌گرایی در اروپای شرقی»؛ «دخالت قدرت‌های بزرگ در شبه‌جزیره بالکان».

فعالیت ۳ صفحه ۸۴ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما، آیا قتل ولیعهد اتریش و همسرش علت اصلی جنگ بین‌الملل یا فقط بهانه‌ای برای شروع آن بوده است؟

پاسخ: این حادثه فقط بهانه‌ای برای آغاز جنگ بود. پیش از این واقعه تمام مقدمات جنگ فراهم شده بود. بین قدرت‌های بزرگ صنعتی و نظامی رقابت‌های شدیدی در جریان بودند و به دو دسته رقیب تقسیم شده بودند.

فعالیت ۴ صفحه ۸۶ تاریخ دوازدهم

بررسی و مقایسه نقشه‌های تاریخی
با مقایسه نقشه سیاسی اروپا و غرب آسیا (خاورمیانه) پیش از قرارداد ورسای و پس از آن، چند مورد
از تغییرات مرزهای سیاسی را فهرست کنید.

پاسخ: قبل از قرار داد ورسای امپراتوری عثمانی و اتریش – مجارستان تجزیه نشده بود و آلمان
مستعمراتی داشت، ناحیه آلزاس و لرن در اختیار آلمان بود. پس از قرارداد ورسای امپراتوری
عثمانی تجزیه شد و کشورهای جدیدی در خاورمیانه مانند سوریه، لبنان، عراق، اردن و فلسطین
تشکیل شدند که قیومیت آن‌ها به انگلیس و فرانسه داده شد، خاک اصلی عثمانی به ترکیه تغییر نام
پیدا کرد (تشکیل کشور ترکیه)، امپراتوری اتریش- مجارستان تجزیه شد، آلمان تمامی مستعمرات خود
را از دست داد، بخش‌هایی از سرزمین آلمان مانند پرناتی به لهستان، اوپن – مالمدی به بلژیک
واگذار شد و همچنین ناحیه آلزاس و لرن به فرانسه
برگردانده شد.

تحلیل و قضاوت تاریخی

متن زیر را بخوانید و برداشت خود را از آن در کلاس بیان کنید.

«جنگ بر فیلسوفان و هنرمندان عمیقاً تأثیر گذاشت. از آغاز [عصر] روشن‌اندیشی، به نظر می‌رسید پیشرفت فنی و عدالت سیاسی، دگرگونی مثبتی به بار می‌آورد. فرهنگ اروپا و ایالات متحده ... از فرهنگ‌های دیگر برتر می‌نمود. با این حال، مردم این فرهنگ‌ها در خشن‌ترین و مرگبارترین جنگ تاریخ شرکت کرده بودند. قدرت فنی [تکنولوژی]، کشتن مردم را کارآمدتر ساخته بود. قدرت ویرانگر هواپیماها، تانک‌ها و زیردریایی‌ها که در جنگ توسعه یافت و به کار رفت، ارزش پیشرفت فنی جهان را از دیدگاه عده‌ای از مردم با تردید روبه‌رو ساخت (دان، تاریخ تمدن و فرهنگ جهان، ج ۴، ص ۹۸).

پاسخ: پیشرفت‌های فنی جهان به عنوان وسیله و بازار قدرت و سلطه سیاسی، اقتصادی و نظامی دولت‌ها درآمد و به جای ایجاد آرامش و صلح و دوستی، نابودی، کشتار و ویرانی به بازار آورد، از این رو پیشرفت‌های فنی به تنهایی نمی‌توانست ضامن عدالت و سعادت بشر واقع شود و لازم بود در نگرش جهانیان بازنگری صورت گیرد.

فعالیت ۶ صفحه ۸۷ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم
به نظر شما، علت گرایش افکار عمومی ایرانیان به آلمان و دولت‌های متحد آن در جنگ جهانی اول
چه بود؟

پاسخ: ایرانیان در صدد بودند تا با کمک دولت‌های متحد به خصوص آلمان و عثمانی بتوانند سلطه
استعماری دولت‌های روسیه و انگلستان در ایران را رفع کنند و به استقلال دست یابند. دو دولت
روسیه و انگلستان در عهد قاجار علاوه بر تحمیل شکست‌های نظامی بر ایران و تصرف
سرزمین‌هایی از ایران، امتیازات اقتصادی زیادی از ایران گرفته بودند و در قرارداد ۱۹۰۷ کشور
ایران را به مناطق نفوذی خود تبدیل کرده بودند. از این رو ایرانیان برای دفع دخالت‌های آنها به
سمت رقبای آنها یعنی آلمان و عثمانی گرایش داشتند.

فعالیت ۷ صفحه ۸۹ تاریخ دوازدهم

بررسی شواهد و مدارک

یحیی دولت‌آبادی، یکی از رجال سیاسی عصر مشروطه، درباره وضعیت روستاهای میان تبریز و زنجان در دوران پس از جنگ بین‌الملل اول می‌گوید: «دهات بی‌سکنه عرض راه، لاشه بسیار حیوانات بارکش که به واسطه قحطی سال پیش و ناامنی و غیره در هر چند قدم در اطراف و بلکه در میان راه دیده می‌شود، قبرستان‌های تازه احداث شده در نزدیک دهات و قصبات به ضمیمه احوال پریشان [و] رقت‌انگیز زن و مرد و بزرگ و کوچک مردم ستم دیده، اگر گاهی در دهات دیده شوند که تازه می‌خواهند سروسامانی بگیرند، حقیقتاً تأثرآور است. آری در راه تبریز و زنجان، دهاتی دیده می‌شود که نعش اموات در اتاق‌های ویرانه آنها مانده است و خوراک جانوران شده و اگر نظر عمومی به نقاط مختلف مملکت انداخته شود، دیده می‌شود که همه جای مملکت بی‌طرف ما در سایه جنگ اروپا و بی‌لیاقتی حکومت خود به‌صورت راه تبریز در آمد است» (حیات یحیی، ج ۴ ص ۸۹).

۱- چه ارتباطی میان محتوای این متن با مطالبی که در همین صفحه کتاب درسی تحت عنوان «آثار و نتایج جنگ» بیان شده است، وجود دارد؟

پاسخ: نه تنها کتاب حیات یحیی و مطلب کتاب درسی بلکه تمام کتاب‌ها و شواهد و مدارکی که در آن زمان نوشته شده به اوضاع اسفناک ایران اشاره کرده و به بررسی اثرات منفی حضور نیروهای متفقین و تأثیر آن بر زندگی مردم پرداخته اند بر اساس آن چه در این منبع و کتاب درسی آمده قحطی و گرسنگی باعث جان باختن تعداد زیادی از مردم ایران شد.

۲- فیلم یتیم‌خانه ایران را که به برخی از حوادث اشغال ایران در جنگ جهانی اول و پیامدهای آن پرداخته است، ببینید و درباره آن گفت‌وگو کنید.

پاسخ: کارگردان فیلم ابوالقاسم طالبی است. فیلم از اواخر دوره قاجار، شروع جنگ جهانی اول و حضور نیروهای نظامی روسیه و انگلیس در ایران، قحطی بزرگ، کمبود مواد غذایی و مبارزه با نیروهای بیگانه را روایت می‌کند

فعالیت ۸ صفحه ۹۱ تاریخ دوازدهم

بررسی شواهد و قضاوت

با بررسی متن کامل قرارداد ۱۹۱۹، که دبیر در اختیار شما قرار می‌دهد، درباره دیدگاه مخالفان و موافقان قرارداد قضاوت کنید.

مخالفان: قرارداد استقلال کشور را از بین می‌برد و ایران را تحت‌الحمایه انگلستان قرار می‌دهد.
موافقان (عاقدان): تنها راه نجات کشور، همکاری نزدیک با انگلستان است و قرارداد موجب حفظ تمامیت ارضی ایران می‌شود.

مخالفان به درستی ضررهای قرارداد ۱۹۱۹ را بر سرنوشت کشور تشخیص داده بودند.
موافقان این قرارداد که برای بستن این قرارداد حاضر به دریافت رشوه شدند، یا افرادی وابسته به بیگانه و ناتوان در اداره امور کشور و یا شرایط نابسامان کشور آنها را به فکر جلب حمایت انگلیسی‌ها برای حل مشکلات اقتصادی و سیاسی کشور انداخت.

جواب پرسش های نمونه صفحه ۹۱ تاریخ دوازدهم

۱- انقلاب صنعتی چه تأثیری در گسترش سیاست های استعماری داشت؟
پاسخ: پس از وقوع انقلاب صنعتی کشورهای اروپایی به دلیل نیاز به مواد اولیه، نیروی کار ارزان، بازار فروش محصولات و سرمایه مادی فراوان به استعمار دیگر کشورها روی آوردند. همچنین ساخت سلاح های آتشین مانند تفنگ، توپ و کشتی های جنگی به گسترش سیاست های استعماری کمک فراوانی کرد.

۲- جنبش های ملی گرایی در اروپای مرکزی چه تأثیری در بروز جنگ جهانی اول داشت؟
پاسخ: تفکر ملی گرایی، مردمان و گروه های قومی را که تاریخ و فرهنگ و زبان مشترکی داشتند، برانگیخت تا با هم یکی شوند و زیر پرچم حکومتی یکپارچه و مستقل قرار گیرند.

۳- اتحاد و اتفاق سه گانه چرا شکل گرفت؟
پاسخ: آلمان از یک سو با هدف مقابله با تهدیدهای خارجی به ویژه خطر حمله فرانسه و از سوی دیگر برای پیشبرد سیاست های توسعه طلبانه خود در اروپا و فراسوی دریاها، با برخی از کشورهای پیمان اتحاد سیاسی و نظامی منعقد کرد

۴- تحلیل و قضاوت شما درباره مهم ترین علت بروز جنگ جهانی اول چیست؟
پاسخ: پیشرفت های صنعتی، فنی و نظامی اروپاییان باعث رقابت و توسعه طلبی آنها و تلاش برای کسب مستعمرات بیشتر گردید. این رقابت ها در خود اروپا از جمله منطقه بالکان، آفریقا، منطقه خاورمیانه که بیشتر در اختیار عثمانی ها بود و دیگر نقاط جهان نمود یافت.

۵- با استفاده از قوه تخیل خود، آنچه را در دوران جنگ جهانی اول بر پیشینیان ما گذشته است در چند سطر بیان کنید.

پاسخ: - کشتار عده زیادی از مردم ایران در زمان جنگ و درگیری های نظامی

- بروز قحطی های گسترده در نقاط مختلف ایران و جان باختن مردم

- ایجاد شرایط جنگی و ناامنی در کشور و رواج راهزنی

- اختلال در کارهای کشاورزی، بازرگانی و حمل و نقل

- شورش و آشوب در نقاطی از کشور

جواب فعالیت ها و پرسش های درس ۷ تاریخ دوازدهم
انسانی

جواب پرسش های نمونه درس هفتم تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۹۲ تاریخ دوازدهم

پس از همفکری و مرور آموخته‌های قبلی، درباره شیوه یا شیوه‌های معمول به قدرت رسیدن خاندان‌ها و سلسله‌ها در تاریخ ایران بحث و گفت‌وگو کنید.

پاسخ: خاستگاه بسیاری از حکومت‌ها در تاریخ ایران ایلی بوده است. معمولاً به دنبال سقوط یک سلسله، دوره‌ای از هرج و مرج در جامعه پیش می‌آید و نیاز به امنیت و نظم و احساس می‌شود. در این شرایط هر ایلی که دارای نیروی نظامی رزمنده، آموزش دیده و ورزیده و شرایط قدرت‌گیری مناسبی بود به پا می‌خاست و کنترل اوضاع جامعه و حکومت را در دست می‌گرفت. گاهی با مشارکت ایل‌ها پیرامون یک خاندان حکومت تشکیل می‌شد مانند حکومت صفویان. این وضع تا دوران قاجار ادامه داشت. در پایان دوره قاجار، حکومت پهلوی با کودتای نظامی و ابزارهای سیاسی قدرت را در دست گرفتند.

فعالیت ۲ صفحه ۹۵ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت‌وگو کنید

– با توجه به آنچه در درس‌های قبل آموختید، درباره تأثیر شرایط اجتماعی بر به قدرت رسیدن رضاخان گفت‌وگو کنید.

پاسخ: شرایط وخیم سیاسی و اقتصادی ایران بس از جنگ جهانی اول، مداخلات گسترده بیگانگان در مقدرات ایرانیان، قحطی، گرسنگی و فقر اقتصادی، همچنین شورش و آشوب و از میان رفتن امنیت در جامعه، وضعیت جامعه ایران را به گونه ای کرده بود که همگان را نا امید و آینده ای تیره و تاریک را پیش روی آنان قرار می داد. در چنین شرایطی وجود یک شخصیت مقتدر که ضمن برقراری امنیت داخلی، بتواند در مورد آینده ایران، موجبات اطمینان خاطر آنان را فراهم سازد، نیازی حیاتی می نمود. رضاخان در یک موقعیت استثنایی از لحاظ تاریخی و بهرهمندی از توانمندی های منحصر به فرد خود در زمینه های گوناگون و به ویژه برخورداری از حمایت همه جانبه انگلیسی ها به قدرت رسید.

۱- با توجه به آنچه در درس های قبل آموخته اید بیان کنید که به نظر شما شرایط اجتماعی به قدرت گیری رضاخان کمک کرد یا برعکس؟ چرا؟

پاسخ: بله، شرایط اجتماعی در آن زمان به گونه ای بود که زمینه را برای بقدرت رسیدن رضاخان فراهم کرد. سرکوب شورش های نظیر شورش شیخ خزعل و شورش های دیگر باعث افزایش محبوبیت رضاخان شد. و از سوی دیگر انگلیسی ها و طرفداران رضاخان این گونه تبلیغ می کردند که تنها رضا خان می تواند تاسین کننده امنیت و برآورنده کننده آرزو در کشور باشد

۲- رضاشاه برای حذف احمدشاه از صحنه سیاسی ایران چه کرد؟

پاسخ: رضاخان در غیاب شاه که در اروپا به سر می برد، روز به روز موقعیت خود را بیشتر تحکیم می کرد و در عین حال، می کوشید تا با تبلیغاتی گسترده علیه احمدشاه، او را نسبت به سرنوشت مملکت بی اعتنا نشان دهد

۳- مجلس مؤسسان تکلیف قطعی سلطنت قاجار را چگونه مشخص کرد؟

پاسخ: در آذر سال ۱۳۰۴ مجلس مؤسسان با نطق رضاخان افتتاح شد و پس از شش روز بحث و گفت و گو، رضاخان را به پادشاهی ایران انتخاب و سلطنت را در خانواده او موروثی اعلام کرد.

۴- اقدامات فرهنگی رضاشاه و پیامد آنها را توضیح دهید.

پاسخ: رضاشاه با نام تمدن، تجدد و مبارزه با کهنه پرستی اقدام به یک شکل کردن لباس ها و کشف حجاب بانوان (برداشتن حجاب) کرد. اما مردم در مقابل این حرکت مقاومت کردند. از جمله قیام مردم مسلمان مشهد در مسجد گوهرشاد که در جریان آن عده زیادی از مردم کشته شدند.

۵- توضیح دهید چرا رضا شاه سیاست گرایش به آلمان را پیش گرفت.

پاسخ: انگلیسی ها برای مساعدت به آلمان که گرفتار مصائب جنگ جهانی اول بود، زمینه را برای فعالیت های تجاری و صنعتی آلمان در ایران فراهم کردند با این امید که از افتادن آلمانی ها به دام کمونیسم جلوگیری کنند؛ به همین دلیل، رضاشاه در های کشور ایران را به روی سرمایه های آلمانی گشود.

جواب فعالیت های درس ۸ تاریخ دوازدهم انسانی

جواب پرسش های نمونه درس هشتم تاریخ دوازدهم

بحث و گفت‌وگو

با راهنمایی دبیر درباره این موضوع گفت‌وگو کنید که چرا تجربه تلخ جنگ جهانی اول، مانع بروز جنگ جهانی دوم نشد.

پاسخ: زیرا جنگ جهانی اول نه تنها مسائل و مشکلات بزرگ بین کشورهای اروپایی را حل نکرد، بلکه نتایج تحقیرآمیزی برای برخی از ملت‌ها به دنبال داشت و شرایط نابرابری بین جوامع اروپایی به وجود آورد که این خود به ملی‌گرایی توسعه‌طلبانه منجر شد. پیشنهادهای شما برای گسترش و استحکام صلح و دوستی جهانی و جلوگیری از جنگ و ویرانی چیست؟

- گفتگوهای فراوان بین دولت‌ها و ملت‌ها برای پرهیز از جنگ
- رفع تبعیض‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در سطح جهان
- احترام به حقوق اقلیت‌های قومی، نژادی و دینی
- پایبندی به قوانین بین‌المللی و احترام به حقوق انسانی افراد
- گفتگوی بین نمایندگان ادیان و مذاهب مختلف و ...

فعالیت ۲ صفحه ۱۰۱ تاریخ دوازدهم

برداشت و قضاوت

برداشت و قضاوت خود را از این جمله بیان کنید: «حمامِ خونی که استالین... به راه انداخت، جذابیت همان چیزی را از بین برد که اکثر متفکران آن را به نام تمدن نوین تحسین می‌کردند» (فوگل، تمدن مغرب‌زمین، ج ۲، ص ۱۲۲۲).

پاسخ: متفکران غربی پس از رنسانس به تعریف و تمجید از تمدن نوین غرب پرداختند. اصول این تمدن نوین بر پایه‌هایی همچون لیبرالیسم، اقتصاد بازار آزاد، پلورالیسم (کثرت‌گرایی)، قانون، حقوق بشر، جدایی دین از سیاست و نظام صنعتی و... استوار بود، استالین تقریباً تمام اصول ذکر شده را با سیاست‌های سیاسی و اجتماعی خود نادیده گرفت به نحوی که بسیاری از مخالفان خود را کشت یا تبعید کرد. به این ترتیب عملکرد استالین تمدن نوین غرب را به چالش کشید و مردم متوجه شدند آزادی و برابری که از اصول تمدن نوین بشمار می‌آمدند ابزاری در دست صاحبان قدرت اند و دیکتاتورها به راحتی حقوق انسان‌ها را پایمال می‌نمایند.

فعالیت ۳ صفحه ۱۰۳ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت و گو

متن زیر را بخوانید و ببینید چرا این اتفاق عجیب رخ می‌دهد:

«عجیب نیست و گویا همیشه چنین بوده است – که حقایق تاریخی توسط فاتحین جنگ تعیین و «تاریخ» توسط آنها تفسیر و نوشته شود؛ اما عجیب است – و گویا تاکنون هم این‌طور نبوده – که شکست‌خوردگان جنگ، تاریخی را که این قدر یک‌طرفه نگاشته شده است به راحتی باور می‌کنند، بدون اعتراض می‌پذیرند و به نسل‌های بعد منتقل می‌کنند» (چرنین، شکست تابوها، ص ۱۱).

پاسخ: حزب فاشیست ایتالیا گروه ملی‌گرای افراطی بودند که برای آزادی و دموکراسی ارزشی قائل نبودند از اشاره کرد که به معنای اطاعت «موسولینی همواره درست می‌گوید» شعارهای آنان می‌توان به کورکورانه و بی‌قید و شرط از موسولینی بود و به وی به عنوان پیشوا تقدس می‌بخشید و هرگونه نظری که مخالف آنها بود را سرکوب می‌کردند

تحلیل تاریخی

با دبیر و دوستان خود درباره اینکه چه گروه‌ها یا جریان‌هایی بیشترین سود را از جنگ‌های جهانی اول و دوم به‌دست آوردند، گفت‌وگو کنید.

پاسخ: هر یک از رویدادهای ذکر شده در جدول صفحه ۱۱۲ می‌تواند مورد بحث و گفتگو قرار گیرد و نقش آن در بی‌ثبات کردن اروپا و جهان و بروز جنگ جهانی دوم بررسی شود. برای مثال خارج شدن آلمان از کنفرانس خلع سلاح ژنو و جامعه ملل نشانگر این موضوع است که صلح و امنیت بین‌المللی ممکن بود مورد تهدید واقع شود و منجر به بروز جنگ شود. یا رویدادی مثل امضای پیمان میان کشورهای آلمان، ایتالیا و ژاپن که هدف آن مقابله با کمونیسم بود، می‌توانست موجب موضع‌گیری کشورهای کمونیستی و بروز جنگ بین طرفین شود. و یا رویدادی مانند الحاق اتریش به آلمان در سال ۱۹۳۸ می‌توانست به بی‌ثباتی اروپا بینجامد و کشورهای دیگر نیز مثل آلمان به چنین کارهایی دست بزنند و پیامد آن بروز جنگ بین کشورهای مختلف بود.

فعالیت ۵ صفحه ۱۰۹ تاریخ دوازدهم

تفکر و اظهار نظر

دیدگاه یکی از مورخان معاصر درباره آثار و پیامدهای فکری و فرهنگی جنگ جهانی دوم را بخوانید و نظر خود را در باره آن در کلاس بیان کنید: «مهیبت‌ترین بصیرت و آگاهی حاصل از این پدیده این بود که اکنون بشر قدرت انهدام کامل خود را به دست آورده است» (آدلر، تمدن‌های عالم، ج ۲، ص ۷۶۶).

پاسخ: این دیدگاه که مربوط به بعد از جنگ جهانی دوم است بیانگر این موضوع است که انسان‌ها در قرن بیستم با پیشرفت‌هایی که در تکنولوژی و صنایع نظامی به دست آوردند می‌توانستند با استفاده از سلاح‌های شیمیایی و اتمی و دیگر سلاح‌های نظامی می‌توانستند کل جهان را به سوی نابودی و ویرانی پیش ببرند

کاوش خارج از کلاس صفحه ۱۱۲ تاریخ دوازدهم

جنبش غیر متعهد ها

با راهنمایی دبیر و مراجعه به منابعی که به شما معرفی می‌کند، در باره جنبش عدم تعهد تحقیق کنید و پاسخ پرسش‌های زیر را به کلاس ارائه دهید.

۱- پایه‌گذاران جنبش غیر متعهدها چه کسانی بودند؟

پاسخ: جمال عبدالناصر از مصر، احمد سوکارنو از اندونزی و جواهر لعل نهرو از هندوستان

۲- هدف از تأسیس جنبش غیر متعهدها چه بود؟

پاسخ: مبارزه با هرگونه سلطه استعماری در جهان و عدم مداخله در امور داخلی بکدیگر

۳- در عصر جنگ سرد موقعیت سیاسی این جنبش در جهان چگونه بود؟

پاسخ: در ابتدای تشکیل این کنفرانس به دلایلی چون اختلافات داخلی بعضی از کشورهای عضو جنبش غیر متعهدها چندان آینده روشنی برای آنها دیده نمی شد، با این حال تمایل به ایفای نقش در سیاست جهانی در میان این کشورها کاملاً مشهود بود. در دوره ی جنگ سرد کشورهای هندوستان، مصر، اندونزی، غنا و یوگسلاوی... عنوان کردند که جزو دسته بندی بلوک شرق و غرب نیستند و در راستای تمایل به نقش داشتن در سیاست جهانی به حمایت از استقلال ملت های تحت سلطه استعمار و پذیرش آنها در جنبش غیر متعهد ها پرداختند .

جواب پرسش های نمونه صفحه ۱۱۳ تاریخ دوازدهم

- ۱- عوامل ضعف جامعه ملل و ناتوانی آن را در جلوگیری از جنگ جهانی دوم بیان کنید.
پاسخ: الف) نداشتن قدرت کافی و ضمانت اجرایی برای تحقق اهداف خود، ب) حضور نداشتن برخی کشورها در این نهاد بین‌المللی از جمله آمریکا و شوروی ج) خروج آلمان و ژاپن از جامعه ملل
- ۲- ویژگی‌های مشترک دیکتاتوری‌های استالین، موسولینی و هیتلر را در ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فهرست کنید.
پاسخ: ۱- تولید انبوه سلاح نظامی سنگین
۲- استفاده از یک سازمان امنیتی برای پیشبرد اهداف خویش
۳- ملی‌گرایی و نژاد پرستی افراطی
۴- تلاش برای گسترش مرزهای سرزمینی خود از طریق حمله به کشورهای همسایه
۵- از همه مهمتر استفاده از خشونت برای رسیدن به اهداف خویش
- ۳- رویدادهای مهم منتهی به جنگ جهانی دوم و دوران آن جنگ را روی نمودار خط زمان نشان دهید.
پاسخ: ۱۹۱۸ ← پایان جنگ جهانی اول
۱۹۱۹-۱۹۳۳ ← کنفرانس صلح ورسای و محروم کردن آلمان از مستعمرات خود - به قدرت رسیدن فاشیست‌ها در ایتالیا - به قدرت رسیدن نظامیان در ژاپن - به قدرت رسیدن هیتلر در آلمان و ظهور ملی‌گرایی افراطی - بحران اقتصادی جهان به خصوص در آمریکا
۱۹۳۳ ← حمله ژاپن به چین و خارج شدن ژاپن از جامعه ملل
۱۹۳۳ ← خارج شدن آلمان از کنفرانس خلع سلاح ژنو و جامعه ملل
۱۹۳۶ ← اعزام سربازان آلمانی به منطقه غیرنظامی راینلند در مرز فرانسه
۱۹۳۷ ← امضای پیمان ضد کمینترن میان آلمان، ایتالیا و ژاپن
- ۴- ارزیابی شما از سیاست حکومت رضاشاه در قبال جنگ جهانی دوم چیست؟ (برای دیدگاه خود استدلال بیاورید).
پاسخ: رضاشاه براساس دیدگاه‌های خود و علاقه به رژیم نظامی‌گرایی هیتلر، به آلمانی‌ها گرایش داشت. علاوه بر آن به اتکا به نیروی سوم در مقابل نفوذ شوروی‌ها و انگلیسی‌ها در ایران اعتقاد داشت. بی‌طرفی رضاشاه عملاً به سود آلمانی‌ها بود که در خاک شوروی در حال پیشروی بودند. این مسئله برای انگلیسی‌ها قابل پذیرش نبود. در هر صورت موضع کشور ایران چه به نفع متفقین یا علیه آن چندان فرقی نمی‌کرد و درگیر عواقب جنگ می‌شد.
- ۵- چه عواملی موجب رشد سریع اقتصادی و صنعتی کشورهای اروپای غربی و ژاپن در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم شد؟
پاسخ: سخت‌کوشی مردم این کشورها برای بازسازی اقتصادی و صنعتی کشورهای خود، برنامه‌ریزی‌های مازر و هوشمندانه، انجام اصلاحات اجتماعی، دریافت کمک‌های اقتصادی از آمریکا و تقویت دموکراسی

جواب فعالیت های درس ۹ تاریخ دوازدهم انسانی

جواب پرسش های نمونه درس نهم تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۱۱۴ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت‌وگو

پس از همفکری و مرور آموخته‌های قبلی، دیدگاه خود را در باره تأثیر منابع نفت بر تحولات مهم تاریخ معاصر ایران، به ویژه دو جنگ جهانی اول و دوم، بیان کنید.

پاسخ: برای تسلط بر منابع نفتی کشورهای نفت‌خیز، رقابت شدیدی بین کشورهای صنعتی شروع شد. یکی از اهداف انگلیسی‌ها از تجزیه امپراتوری عثمانی دستیابی به مناطق نفتی مناطق عربی بود. در جنگ جهانی دوم، پیشروی نیروهای آلمانی در خاک شوروی و منطقه قفقاز و احتمال دستیابی به مناطق نفتی دریای مازندران (خزر) و تهدید مناطق نفت‌خیز جنوب، کشورهای اروپایی و آمریکا را به تکاپو انداخت که نتیجه آن اشغال ایران در جنگ جهانی دوم بود.

فعالیت ۲ صفحه ۱۱۸ تاریخ دوازدهم

بررسی شواهد و مدارک

با بررسی و ارزیابی مفاد قرارداد الحاقی گس - گلشاییان، که دبیر در اختیار شما قرار می‌دهد، استدلال کنید که آیا این قرارداد حداقل حقوق و منافع ملی ایرانیان را تأمین می‌کند یا خیر.

پاسخ: اگرچه در برخی از بندهای قرارداد الحاقی گس - گلشاییان از جمله بند ۳ قسمت الف و ب سهم ایران از قرارداد نفتی ۱۹۳۳ (ش ۱۳۱۲) مقداری افزایش یافت اما مفاد اصلی قرارداد که ماهیت آن را همچنان استعماری نگه می‌داشت به قوت خود باقی ماند و لذا از سوی کمیسیون نفت مجلس شورای ملی رد شد

فعالیت ۳ صفحه ۱۲۲ تاریخ دوازدهم

بررسی شواهد و مدارک
بخشی از سخنرانی دکتر مصدق در جلسه شورای امنیت سازمان ملل متحد را بخوانید و ارزیابی
خود را از آن بیان کنید.

پاسخ: با توجه تحصیلات عالی دکتر مصدق (درجه دکترای حقوق) و تسلط به حقوق بین الملل و
آشنایی به فضای حاکم بر روابط بین الملل، در جلسه شورای امنیت سازمان ملل متحد با کمال
آرامش از فرصت بدست آمده استفاده کرده و از یک جهت انتظارات به حق ملت ایران را از این
سازمان به عنوان عالی ترین مرجع بین المللی یادآور شده و از سوی دیگر به انتقاد از ساختار
ناعادلانه حاکم بر سازمان ملل متحد و بویژه شورای امنیت پرداخت و از اینکه شورای امنیت ابزار
دست کشورهای قدرتمند برای مداخله در امور داخلی سایر کشورها شود به شدت ابراز نگرانی
کرد.

کاوش خارج از کلاس صفحه ۱۲۴ تاریخ دوازدهم

با استفاده از منابعی که دبیر معرفی می‌کند، مجموعه حوادث و اقداماتی را که موجب تفرقه و چنددستگی در نهضت ملی شدن نفت در فاصله قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شد، فهرست و علل این اختلاف‌ها را استخراج کنید.

پاسخ: منابع:

– جنبش ملی شدن صنعت نفت ایران و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

– ایران بین دو انقلاب از پرواند آبراهامیان

– تاریخ ایران مدرن از پرواند آبراهامیان

– اقتصاد سیاسی ایران از محمدعلی کاتوزیان

– مقاومت شکننده از جان فوران

– تاریخ معاصر ایران از پیتراوری

علل اختلاف، تفرقه و چنددستگی در نهضت ملی نفت ایران: تفاوت دیدگاه‌ها در بین رهبران این نهضت و تندروی‌هایی که در هر دسته مشاهده می‌شد، سیاست‌های دکتر مصدق در بازگشتن دست احزاب و سوء استفاده برخی از آنها از این سیاست مانند حزب توده، تلاش‌های پنهانی عوامل داخلی و خارجی (مأموران و سفرای کشورهای آمریکایی و انگلیسی) برای جدایی و تفرقه رهبران نهضت مانند اقدامات شبکه بدامن در ایران، مقابله عناصر درباری و شاه با اقدامات مصدق، فعالیت‌های مطبوعات مخالف دکتر مصدق که به شایعاتی به تخریب شخصیت دکتر مصدق پرداختند و ...

فعالیت ۴ صفحه ۱۲۴ تاریخ دوازدهم

تحلیل و قضاوت

تحلیل یکی از مورخان معاصر درباره اتحاد آمریکا و انگلستان علیه نهضت ملی شدن نفت را بخوانید و نظر خود را درباره آن بیان کنید.

پاسخ: به نظر می‌رسد دو کشور انگلیس و آمریکا در خصوص ملی شدن صنعت نفت ایران به شدت نگران و از عواقب آن احساس خطر می‌کردند، نه فقط از آن جهت که کنترل نفت ایران از دست آن‌ها خارج و احیاناً از این منبع حیاتی محروم می‌شدند، بلکه این نهضت از یک سو می‌توانست الگویی برای سایر کشورها شده و از سوی دیگر کنترل جهانی بازار نفت را از دست کشورها و شرکت‌های نفتی غربی خارج سازد. لذا همسویی دو قدرت جهانی در اجرای طرح کودتای ۲۸ مرداد و سرنگونی دولت قانونی دکتر مصدق از این منظر قابل توجه است.

۱- پس از شهریور ۱۳۲۰ و برکناری و تبعید رضاشاه، چه تغییر و تحول سیاسی مهمی در کشور به وجود آمد؟

پاسخ: پس از اشغال ایران، کنترل مستقیم راه‌های اصلی خلیج فارس به مرزهای شوروی و حفاظت از چاه‌ها و تأسیسات نفت جنوب در اختیار متفقین قرار گرفت و برخی از شخصیت‌های ایرانی هوادار دولت‌های محور و تعدادی از آلمانی‌های فعال در ایران بازداشت شدند. محمدرضاشاه به سلطنت رسید که تنها بر ارتش تسلط داشت، قدرت اداری و اجرایی کشور در اختیار مجلس شورای ملی و هیئت منبره بود. گروه‌های اجتماعی اعیان و اشراف زمین‌دار و غیرزمین‌دار در مجلس و کابینه‌های این دوره صاحب نفوذ بودند.

۲- علت و هدف از طرح سیاست موازنه منفی چه بود؟

پاسخ: این سیاست که هدف آن ایستادگی در برابر امتیازخواهی دولت‌های سلطه‌جو (به خصوص در زمینه نفت) بود در برابر سیاست موازنه مثبت که خواهان واگذاری امتیاز به قدرت‌های بزرگ بود، مطرح شد.

۳- قرارداد الحاقی گس - گلشایبان با چه هدفی به امضا رسید و سرانجام آن چه شد؟

پاسخ: این قرارداد با هدف بازنگری در قرارداد نفت جنوب و تأمین منافع ایران مطرح شد، ولی به دلیل نادیده گرفتن حقوق مادی مردم ایران و در نتیجه نقض حاکمیت ملی و استقلال کشور و نیز مشروعیت بخشیدن به تسلط بیگانگان بر منابع و صنعت نفت مورد مخالفت نمایندگان قرار گرفت و به تصویب نرسید.

۴- عوامل سیاسی و اجتماعی مؤثر بر تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت ایران را توضیح دهید.

پاسخ: ۱- حمایت افکار عمومی

۲- اتحاد و همکاری نیروهای ملی و مذهبی در مورد صنعت نفت

۳- ترور رزم آرا توسط خلیل طهماسبی

۴- پیروزی جنبش ضد استعماری در هند علیه انگلستان

۵- موفقیت حرکت‌های ضد استعماری ملل آسیایی و افریقایی

۶- غارت گستره نفت و سرمایه‌های ملی ایران توسط انگلستان

۵- دیدگاه و ارزیابی خود را درباره تأثیر و نقش عوامل داخلی و خارجی بر موفقیت کودتای ۲۸ مرداد و سقوط دولت دکتر مصدق بیان کنید.

پاسخ: شاه و درباریان که دستشان در امور کشور کوتاه شده بود با این کودتا موافق بودند. در ارتش و نیروهای نظامی افسران وفادار به شاه وجود داشتند که در امور کشور توسط دولت مصدق کارشکنی می‌کردند و در نهایت در هماهنگی با مأموران سازمان‌های جاسوسی آمریکا و انگلستان دست به کودتا زدند. نیروهای مذهبی به رهبری آیت‌الله کاشانی به تدریج از حمایت دولت مصدق و سیاست‌هایش دست کشیدند و دکتر مصدق این پشتیبانان ارزشمند را از دست داد. دولت‌های آمریکا و انگلیس با هزینه‌های مالی و سیاسی در داخل و خارج از ایران نقشه کودتا را رهبری می‌کردند. این زمینه‌ها باعث دلسردی مردم از دولت مصدق شد و راه را برای کودتا هموار کرد.

جواب فعالیت های درس ۱۰ تاریخ دوازدهم انسانی

جواب پرسش های نمونه درس دهم تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۱۲۷ تاریخ دوازدهم

بحث و گفت‌وگو

چنان که می‌دانید، انقلاب اسلامی در کمتر از یک قرن پس از انقلاب مشروطه رخ داد. به نظر شما چه عواملی باعث به وجود آمدن دو انقلاب پی در پی در این فاصله زمانی کوتاه در ایران شد؟

پاسخ: - تحولات داخلی و خارجی (منطقه‌ای و جهانی)

- گسترش روزنامه‌ها و سایل اطلاع‌رسانی همانند رادیو و تلویزیون و ...
  - ظهور مذهب به عنوان عامل مؤثر در مبارزات سیاسی و فرهنگی
  - بروز دو جنگ جهانی اثرات آن بر جامعه ایران
  - تأثیرات اقتصاد سرمایه‌داری جهانی بر اقتصاد ایران
  - انقلاب کمونیستی روسیه و گرایش بسیاری از جوانان ایرانی به آموزه‌های انقلابی مارکسیستی
- و ...

متن زیر را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید.
پیام کندی، رئیس جمهور، به کنگره آمریکا به نقل از روزنامه اطلاعات مورخ ۶ خرداد ۱۳۴۰ با عنوان: کندی، طرفدار انقلاب دموکراتیک

«... پیمان‌های نظامی نمی‌تواند به کشورهای بی‌عدالتی اجتماعی و هرج و مرج اقتصادی راه خرابکاری را در آنها باز کرده کمک نماید. آمریکا نمی‌تواند به مشکلات کشورهای کم رشد فقط از نظر نظامی توجه کند. این امر خاصه در مورد کشورهای کم توسعه که به میدان بزرگ مبارزه تبدیل شده‌اند، صادق است. ما می‌خواهیم در این کشورها امیدواری پدید آید. پیمان‌های نظامی نمی‌توانند به مللی که بی‌عدالتی اجتماعی و هرج و مرج اقتصادی مشوق قیام و رخنه و خرابکاری {در آنها} است، کمک کنند. ماهرانه‌ترین مبارزات ضدپارتیزانی نمی‌تواند در نقاطی که مردم محلی کاملاً گرفتار بینوایی هستند و به این جهت از پیشرفت خرابکار نگرانی ندارند، با موفقیت روبه‌رو گردد» (روحانی، بررسی و تحلیلی از نهضت امام خمینی، ج ۱، ص ۱۲۰).

۱- آمریکا برای نفوذ در دیگر کشورها و پیشبرد اهداف خود از چه روش‌هایی استفاده می‌کرد؟
پاسخ: علاوه بر روش‌های نظامی، از اصلاحات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به عنوان مناسبترین راه استفاده می‌کرد. این استراتژی به صورت طرح و برنامه «دموکراسی پارلمانی، اصلاحات ارضی و سیاست اقتصادی درهای باز» جلوه نمود.

۲- به نظر شما اهداف آمریکا از اجرای برنامه‌های اصلاحی در دیگر کشورها چه بود؟
پاسخ: هدف آمریکا علاوه بر حفظ نفوذ و منافع خود در این کشورها، حل بحران مشروعیت در کشورهای تحت سلطه خود، جلوگیری از قیام‌های مردمی، جلوگیری از نفوذ کمونیسم در کشورهای تحت نفوذ آمریکا بود.

با راهنمایی دبیر خود، درباره اصول شش‌گانه انقلاب سفید گفت‌وگو کنید و به این پرسش پاسخ دهید: به نظر شما علت مخالفت امام خمینی با اصول انقلاب سفید و همه‌پرسی آن چه بود؟

پاسخ: اصل اصول شش‌گانه سفید:

۱- لغو رژیم ارباب رعیتی

۲- ملی کردن جنگل‌ها در سراسر کشور

۳- فروش سهام کارخانه‌های دولتی به عنوان پشتوانه اصلاحات ارضی

۴- سهم کردن کارگران در متافع کارگاه‌های تولیدی و صنعتی

۵- اصلاح قانون انتخابات

۶- ایجاد سپاه دانش به منظور اجرای تعلیمات عمومی و اجباری

علت مخالفت امام خمینی با این اصول: امام خمینی اعتقاد داشت که این اصول، جایگاه اسلام را تضعیف می‌کند و احکام قرآن را نادیده می‌گیرد، از جمله تساوی حقوق مرد و زن که به معنای از میان برداشتن اصول قرآن و اسلام در مناسبات اجتماعی است. همچنین اعتقاد داشتند اصول انقلاب سفید زمینه رسوخ اندیشه‌های غربی را در جامعه فراهم می‌سازد و مسیر غربی‌سازی را هموار می‌کند.

فعالیت ۴ صفحه ۱۳۲ تاریخ دوازدهم

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما، چرا امام خمینی (ره) مبارزه مسلحانه را، اساس حرکت خود قرار ندادند؟

پاسخ: - فراگیر نشدن این نوع مبارزه بین همه گروه‌ها

- اصیل نبودن آموزه‌هایی که موجب نبردهای مسلحانه می‌شد.

- خشن بودن مبارزه مسلحانه و نداشتن پشتوانه‌های فرهنگی محکم

- اختلافات فکری و عقیدتی

- ضربه‌های شدید حکومتی آنان

- عدم اتحاد بین گروه‌های مبارز مسلح

فعالیت ۵ صفحه ۱۳۳ تاریخ دوازدهم

موضوع‌گیری کندی و کارتر درباره دخالت آمریکا در کشورهای دیگر را مقایسه کنید و به پرسش زیر پاسخ دهید:

چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان سیاست مداخله‌گرایانه کندی و کارتر وجود دارد؟

پاسخ: شباهت: هر دو معتقد به حفظ رژیم‌های طرفدار خود از طریق انجام اصلاحات در زمینه‌های گوناگون در ایران بودند تا از انقلابات قهرآمیز جلوگیری کنند.

تفاوت: جان اف اکندی بیشتر بر اصلاحات اقتصادی و اجتماعی در کشورهای دیگر تأکید داشت، اما کارتر بیشتر بر لزوم انجام اصلاحات سیاسی تأکید می‌ورزید.

۱- تصویب‌نامه قانون انتخابات انجمن‌های ایالتی و ولایتی، چه تغییراتی در انتخابات انجمن‌ها ایجاد کرد؟
پاسخ: الف) برداشتن دو قید مسلمان بودن و مرد بودن از شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب شوندگان؛
ب) حذف قید سوگند خوردن به قرآن و تبدیل آن به سوگند خوردن به کتاب آسمانی

۲- منظور از مبارزه فرهنگی چیست و چه گروه‌ها و شخصیت‌هایی با حکومت پهلوی مبارزه فرهنگی می‌کردند؟
پاسخ: - مبارزه فرهنگی: آگاهی دادن به مردم و تبلیغ باورهای دینی به همراه روشنگری علیه اقدامات رژیم پهلوی
- گروه‌های مبارز: روحانیون، معلمان، استادان دانشگاه، دانشجویان و دانش‌آموزان
- شخصیت‌ها: علامه طباطبایی، آیت‌الله طالقانی، آیت‌الله مطهری، آیت‌الله بهشتی، دکتر شریعتی، دکتر باهنر و دکتر مفتاح

۳- برجسته‌ترین اقدام حکومت پهلوی برای اسلام‌زدایی چه بود؟
پاسخ: جایگزینی تاریخ شاهنشاهی با تقویم هجری شمسی به منظور ایجاد تقابل میان فرهنگ ایرانی با فرهنگ اسلامی

۴- چرا حکومت پهلوی در سال ۱۳۵۶ مسئله فضای باز سیاسی را مطرح کرد؟
پاسخ: جیمی کارتر، رئیس‌جمهور آمریکا، در سال ۱۳۵۵ برای کاهش تنفر عمومی از سیاست‌های آمریکا به شعار دفاع از حقوق بشر متوسل شد. او از شاه نیز خواست به تبعیت از سیاست فضای باز آمریکایی، اوضاع عمومی زندانیان را بهبود بخشد، شکنجه زندانیان را کاهش دهد و به مطبوعات اجازه دهد به طور ملایم محدود از دولت انتقاد کنند

۵- چاپ مقاله توهین‌آمیز نسبت به امام خمینی در روزنامه اطلاعات چه پیامدی داشت؟
پاسخ: باعث قیام مردم قم و سپس تیریز شد که مأموران حکومتی این قیام‌ها را به خاک و خون کشیدند و به دنبال این وقایع اعتراضات در شهرهای دیگر گسترش یافت از جمله در اصفهان که جمشید آموزگار در آنجا حکومت نظامی اعلام کرد ولی ثمری نداشت و باعث برکناری آموزگار شد.

۶- ادامه مبارزه مردم با حکومت پهلوی در روزهای تاسوعا و عاشورای ۱۳۵۷ آمریکا را به چه نتایجی رساند؟
پاسخ: ۱) بی‌نتیجه بودن دولت نظامی از هاری (۲) اتحاد مردم و پیروی آنان از رهبر خود، برای آمریکایی‌ها ثابت شد. ۳) برای حفظ منافع خود در ایران باید به فکر مهره دیگری غیر از محمدرضاشاه باشند.

جواب فعالیت های درس ۱۱ تاریخ دوازدهم انسانی
جواب پرسش های نمونه درس یازدهم تاریخ دوازدهم

- دو سند زیر را که در اسناد کشف شده از لانه جاسوسی به دست آمده است؛ بخوانید:
- ۱- «دولت آمریکا، روابط تازه‌ای را براساس ضوابط دولت موقت برقرار کرده که مثل گذشته استوار و محکم نیست، ولی دوستانه و همکاری طلبانه است.» ج ۱، ص ۶۰
  - ۲- «ما به دنبال روی کارآمدن دولتی میانه‌رو در ایران هستیم، دولتی که ناسیونالیست‌های مخالف مذهب، آن را اداره کنند و در ضمن، تا قبل از استقرار دولت جدید، ما می‌توانیم طریق نفوذ در ایران را امتحان کنیم. بایستی یک موقعیت توأم با اطمینان و احترام در ایران را رواج دهیم.» ج ۱، ص ۶۷
- حدس می‌زنید آمریکا برای نفوذ در ایران چه استفاده‌هایی از سفارت خانه خود در ایران، می‌توانست داشته باشد؟ حدس‌ها و دلایل خود را در کلاس، به اشتراک گذاشته و درباره آنها، گفت‌وگو کنید.
- پاسخ: آمریکا با استفاده از سفارتش در ایران پس از انقلاب اقداماتی را در جهت ایجاد ناامنی و آشوب در کشور کرد و این سفارتخانه در ایجاد آشوب‌هایی در مناطق مرزی نقش داشت. همین‌طور هماهنگی‌های لازم را برای برخی نیروهای نفوذی که در بین مسئولین ایران وجود داشت را انجام می‌داد.

کاوش خارج از کلاس صفحه ۱۴۰ تاریخ دوازدهم

با مقایسه قانون اساسی مشروطه و قانون اساسی جمهوری اسلامی، سه تفاوت اساسی آنها را در حوزه قدرت و مدیریت سیاسی کشور بیان کنید.

- ۱- حذف نظام پادشاهی و مقام پادشاه در قانون اساسی جمهوری اسلامی؛ در قانون اساسی مشروطه شاه در رأس حکومت قرار داشت و مقام انتخابی نبود و به صورت مورثی بود. ولی در قانون اساسی جدید مقام رهبری در رأس حکومت قرار دارد که طبق نظریه ولایت فقیه و بر مبنای قانون اساسی جمهوری اسلامی تعیین شده است و بر سه قوه نظارت می‌کند.
- ۲- طبق قانون اساسی مشروطه قانون‌گذاری با سیستم دو مجلسی یکی ملی و دیگری سنا انجام می‌شد، اما در قانون اساسی جمهوری اسلامی از نظام تک مجلسی یعنی مجلس شورای اسلامی استفاده می‌شود. (اصل ۵۸)
- ۳- تفسیر قوانین در قانون مشروطه به طور مطلق، به مجلس شورای ملی واگذار شده بود، اما در قانون اساسی جمهوری اسلامی بحث تفسیر به سه نهاد شورای نگهبان، مجلس و سیستم قضایی واگذار شده است.

- ۱- نقش و جایگاه مردم را در روند استقرار نظام جمهوری اسلامی توضیح دهید.
پاسخ: - شرکت در تظاهرات بر ضد برنامه های شاه
- براندازی رژیم شاهنشاهی و تأسیس جمهوری اسلامی با شرکت در رأی گیری تعیین نظام
- شرکت در رویدادهای انقلاب و انواع انتخابات
- دفاع از کشور در مقابل انواع توطئه های داخلی و خارجی به خصوص جنگ تحمیلی عراق و پشتیباناناش علیه نظام جمهوری اسلامی و حفظ استقلال کشور
- ۲- چرا با وجود قانون اساسی مشروطه، پس از پیروزی انقلاب اسلامی قانون اساسی جدیدی تدوین و تصویب شد؟
پاسخ: ۱- اولاً قانون سیاسی مشروطه در سال ۱۲۸۵ تدوین شده بود. بنابراین فاصله زمانی وجود داشت
۲- در قانون اساسی مشروطه نوع حکومت سلطنتی - مشروطه بود ولی الان نوع حکومت جمهوری اسلامی است. بنابراین قوانین آن ها نیز فرق می کند
- ۳- علت تسخیر سفارت آمریکا توسط دانشجویان پیرو خط امام و پیامد سیاسی مهم آن در بعد داخلی چه بود؟
پاسخ: دانشجویان علت این اقدام را تداوم دشمنی ها و توطئه های دولت آمریکا علیه انقلاب اسلامی و از جمله اجازه ورود به محمدرضا شاه پهلوی جهت سفر به آن کشور اعلام کردند. پیامد سیاسی آن، استعفاي مهندس بازرگانان از نخست وزیری دولت موقت بود.
- ۴- چه ارتباطی میان اهداف و آرمان های انقلاب اسلامی و تأسیس نهادهای انقلابی وجود داشت؟
پاسخ: اولاً: زمان شکل گیری این نهاد ها به استقرار حکومت جمهوری اسلامی کمک شایانی نمود
دوماً: تنوع این نهادها، نشانه بینش مدیریت منسجم و جامع امام خمینی (ره) است
- ۵- به نظر شما علت استقامت نظام جمهوری اسلامی در برابر توطئه ها و دسیسه های سهمگین دشمنان داخلی و خارجی در دهه ۱۳۶۰ ش چه بوده است؟
پاسخ: ۱- داشتن رهبری قاطع و فرزانه
۲- اتحاد و یکپارچگی مردم و مؤلین
۳- مردمی بودن انقلاب
۴- اسلامی و تکیه بر مذهب
- ۶- از دیدگاه شما مهم ترین آسیب هایی که انقلاب اسلامی را تهدید می کنند، کدام اند؟
پاسخ: - فاصله گرفتن مسئولان کشور از مردم و از دست دادن همراهی و همدلی مردم
- برتری یافتن روحیه خودمحوری و جناحی بر منافع کلی کشور و مردم
- توطئه های دشمنان منطقه ای و فرامنطقه ای
- عدم توجه به مسئله فرهنگی به عنوان یکی از مهم ترین عوامل نگهدارنده ارزش های یک کشور
- تفرقه و ایجاد چند دستگی بین اقوام و ادیان مختلف در کشور از سوی عوامل فرصت طلب خارجی و داخلی

جواب فعالیت های درس ۱۲ تاریخ دوازدهم انسانی

جواب پرسش های نمونه درس دوازدهم تاریخ دوازدهم

فعالیت ۱ صفحه ۱۵۰ تاریخ دوازدهم

با راهنمایی دبیر درباره اهداف و انگیزه‌های صدام و حامیان خارجی او از تحمیل جنگ بر کشور ما با توجه به شرایط داخلی آن زمان ایران گفت‌وگو کنید.

پاسخ: ۱ حاکمیت بر اروند رود و تسلط بر منابع نفتی ایران

۲ مقابله با صدور انقلاب اسلامی تا از تاثیرات آن به عراق و منطقه جلوگیری کند

۳. کسب رهبری جهان عرب

۴ تصرف و تجزیه قلمرو ارضی ایران

۵ تحریک و تشویق امریکا (امریکا برای افزایش قدرتش در منطقه به تحریک صدام برای حمله به ایران پرداخت و همچنین قصد داشت با تحت فشار قرار دادن ایران) با حمله عراق به ایران (زمینه را برای آزادی گروگان های امریکایی فراهم کند)

۶ برتری و کسب جایگاه در منطقه. از مهمترین اهداف و انگیزه های صدام برای حمله به ایران بود.

ارزیابی و تحلیل

با توجه به سخنان امام خمینی (ره)، همفکری کنید و بگویید انگیزه و هدف صدام از اینکه در آغاز جنگ تحمیلی خود را «سردار قادسیه» می‌نامید، چه بود؟
«صدام هم پیش خود فکر کرد و شیطان‌های بزرگ هم این فکر را در او تقویت کردند که تو به ایرانی که الآن به هم‌خورده و هر ج و مرج است و ارتشی ندارد، حمله کن و اسم خودت را مثل سعد وقاص کن و خودت را فاتح قادسیه بخوان» (صحیفه امام، ج ۱۶، ص ۹۲).

پاسخ: اعراب در سال ۱۴ هجری قمری در نبرد قادسیه بر ساسانیان پیروز شدند که منجر به تصرف تیسفون پایتخت ساسانیان توسط اعراب گردید. هدف صدام از برگزیدن لقب سردار قادسیه از یک سو تداعی جنگ قادسیه و پیروزی اعراب بر ایرانیان بود و از سوی دیگر می‌خواست حس ناسیونالیستی اعراب و کشورهای عربی را تحریک نماید تا از او حمایت کنند.

بررسی شواهد و مدارک

مفاد قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد درباره جنگ تحمیلی صدام علیه ایران و تهاجم نظامی صدام به کویت را بخوانید و تفاوت‌های آنها را با ذکر دلیل بیان کنید.

پاسخ: در بندهای قطعنامه ۴۷۹ روند ملایم و غیرسختگیرانه آنها نسبت به عراق کاملاً آشکار است و حتی اسمی از تجاوزگری رژیم صدام نمی‌برد در حالی که در قطعنامه دوم به روشنی و با لحنی محکم و قاطع عراق را محکوم می‌کند. این موارد نشان می‌دهد که تا چه اندازه شورای امنیت جانب‌دارانه و با برخوردی دوگانه به نفع عراق و به نفع ضرر ایران عمل کرده است. این قطعنامه‌ها تحت تأثیر خواسته‌ها و منافع قدرت‌های بزرگ قرار داشت و سعی می‌کرد عراق متجاوز را در وضعیت یکسان با ایران قرار دهد. در قطعنامه دوم حمله عراق به کویت، نگرانی بیشتری برای شورای امنیت به وجود آورده است، در حالی که این اندازه دغدغه را در مورد ایران ندارد.

فعالیت ۴ صفحه ۱۶۰ تاریخ دوازدهم

جواب کاوش خارج از کلاس (تاریخ شفاهی دفاع مقدس)
الف) با یکی از افراد خانواده، فامیل، آشنا یا همسایه که در دفاع مقدس مشارکت داشته است، درباره انگیزه و هدف او از حضور در دفاع مقدس، فعالیت‌هایی که انجام داده است یا خاطراتش از آن دوره مصاحبه کنید و گزارش مکتوب آن را به کلاس ارائه دهید.
ب) با تحقیق درباره زندگی و شهادت یکی از شهدای دانش‌آموز محله یا روستای محل زندگی خود، گزارشی تهیه کنید.
با گردآوری خاطرات اعضای کلاس، مجله تاریخ شفاهی دفاع مقدس مدرسه خود را تدوین کنید.

جواب پرسش های نمونه صفحه ۱۶۲ تاریخ دوازدهم

۱- انگیزه و اهداف صدام از تحمیل جنگ به ایران چه بود؟

پاسخ: ۱- حاکمیت بر آبراه مهم اروند رود، دسترسی و تسلط بر خلیج فارس و جدایی جزایر سه گانه ابوموسی، تنب کوچک و بزرگ و استان خوزستان از ایران؟

۲- تضعیف و نابودی انقلاب اسلامی و جلوگیری از انتشار افکار انقلابی در میان مردم عراق و مسلمانان سایر کشورها

۳- رسیدن به رهبری جهان عرب و ایفای نقش ژاندارمی در منطقه.

۲- مجامع بین‌المللی و کشورهای قدرتمند در برابر تهاجم ارتش رژیم بعثی عراق به خاک ایران چه واکنشی نشان دادند؟

پاسخ: مجامع بین‌المللی به صورت قاطع و مؤثر به وظایف رسمی و قانونی خود عمل نکردند و پس از شروع جنگ تحمیلی با صدور قطعنامه‌ای بدون آنکه تجاوز نیروهای بعثی به خاک ایران را محکوم کنند و از دولت متجاوز بخواهند که از مناطق اشغالی عقب‌نشینی کند، دو کشور را صرفاً به خودداری از ادامه جنگ و تلاش برای حل مسالمت‌آمیز اختلافات فراخواندند. قدرت‌های بزرگ مانند آمریکا، شوروی، فرانسه، آلمان و انگلستان هم، علاوه بر دادن انواع سلاح‌های پیشرفته و حتی تسلیحات شیمیایی به رژیم بعثی عراق، به لحاظ سیاسی نیز آشکار و پنهان از این رژیم جانبداری کردند.

۳- به نظر شما، چرا تمام اقوام، قشرها و گروه‌ها در سراسر ایران در دفاع مقدس مشارکت فراگیر و گسترده‌ای داشتند؟

پاسخ: چون این جنگ فقط مربوط به یک منطقه، قوم و قشر خاصی نبوده بلکه کلیت ایران را هدف قرار داده بود. سربازان متجاوز عراقی در صورت موفقیت و پیشروی، جنایت‌ها و وقایع خرمشهر و آبادان را در همه شهرها و آبادی‌ها تکرار می‌کردند.

۴- امام خمینی (ره) در مقام فرماندهی کل قوا چه نقشی در دوران دفاع مقدس داشتند؟

پاسخ: - فراخواندن همه قشرها به دفاع از خاک کشور و شتافتن به سوی جبهه‌ها

- توصیه به مسئولان برای پیشبرد امور جنگ و اولویت قرار دادن مسئله جنگ

- توجه ایشان به تقویت بنیه دفاعی و حمایت‌های ایشان برای بالا بردن کیفیت و کمیت امکانات و تجهیزات نظامی و تأمین

بودجه‌های جنگ

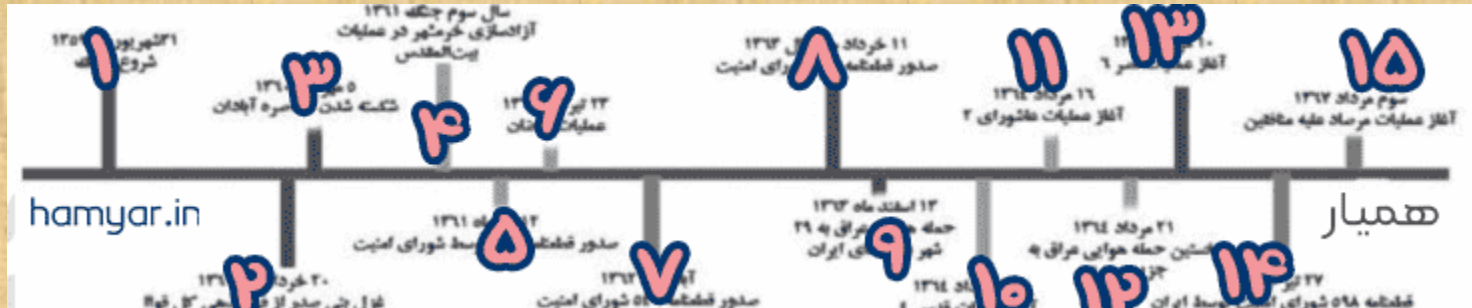
- ایجاد تحول در روح و روان جوانان ایرانی با تمسک به مفاهیم جهاد و شهادت و یادآوری حماسه عاشورا و تقویت ایمان و

روحیه جهادی آنان

۵- با راهنمایی دبیر و استفاده از محتوای درس، نمودار خط زمان رویدادهای مهم دوران دفاع مقدس را ترسیم کنید. پاسخ:

نمودار خط زمان رویدادهای مهم دوران دفاع مقدس

- ۱- ۳۱ شهریور ۵۹ ← شروع جنگ توسط عراق
- ۲- ۲۰ خرداد ۱۳۶۰ ← عزل بنی صدر از فرماندهی کل قوا
- ۳- ۵ مهر ماه ۱۳۶۰ ← شکسته شدن محاصره آبادان
- ۴- سال سوم جنگ ← آزاد سازی خرمشهر در عملیات بیت المقدس
- ۵- ۱۲ تیرماه ۱۳۶۱ ← صدور قطعنامه ۵۱۴ توسط شورای امنیت
- ۶- ۲۳ تیر ماه ۱۳۶۱ ← عملیات رمضان
- ۷- آبان ماه ۱۳۶۲ ← صدور قطعنامه ۵۴۰ شورای امنیت
- ۸- ۱۱ خرداد ۱۳۶۳ ← صدور قطعنامه ۵۵۲ شورای امنیت
- ۹- ۱۳ اسفند ۱۳۶۳ ← حمله هوایی عراق به ۲۹ شهر و روستای ایران
- ۱۰- اول مرداد ۱۳۶۴ ← آغاز عملیات قدس ۴
- ۱۱- ۱۶ مرداد ۱۳۶۴ ← آغاز عملیات عاشورای ۲
- ۱۲- ۲۱ مرداد ۱۳۶۴ ← نخستین حمله هوایی عراق به جزیره سیری
- ۱۰-۱۳ مرداد ۱۳۶۶ ← آغاز عملیات نصر ۶
- ۱۴- ۲۷ تیر ۱۳۶۷ ← قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت توسط ایران
- ۱۵- سوم مرداد ۱۳۶۷ ← آغاز عملیات مرصاد علیه منافقین

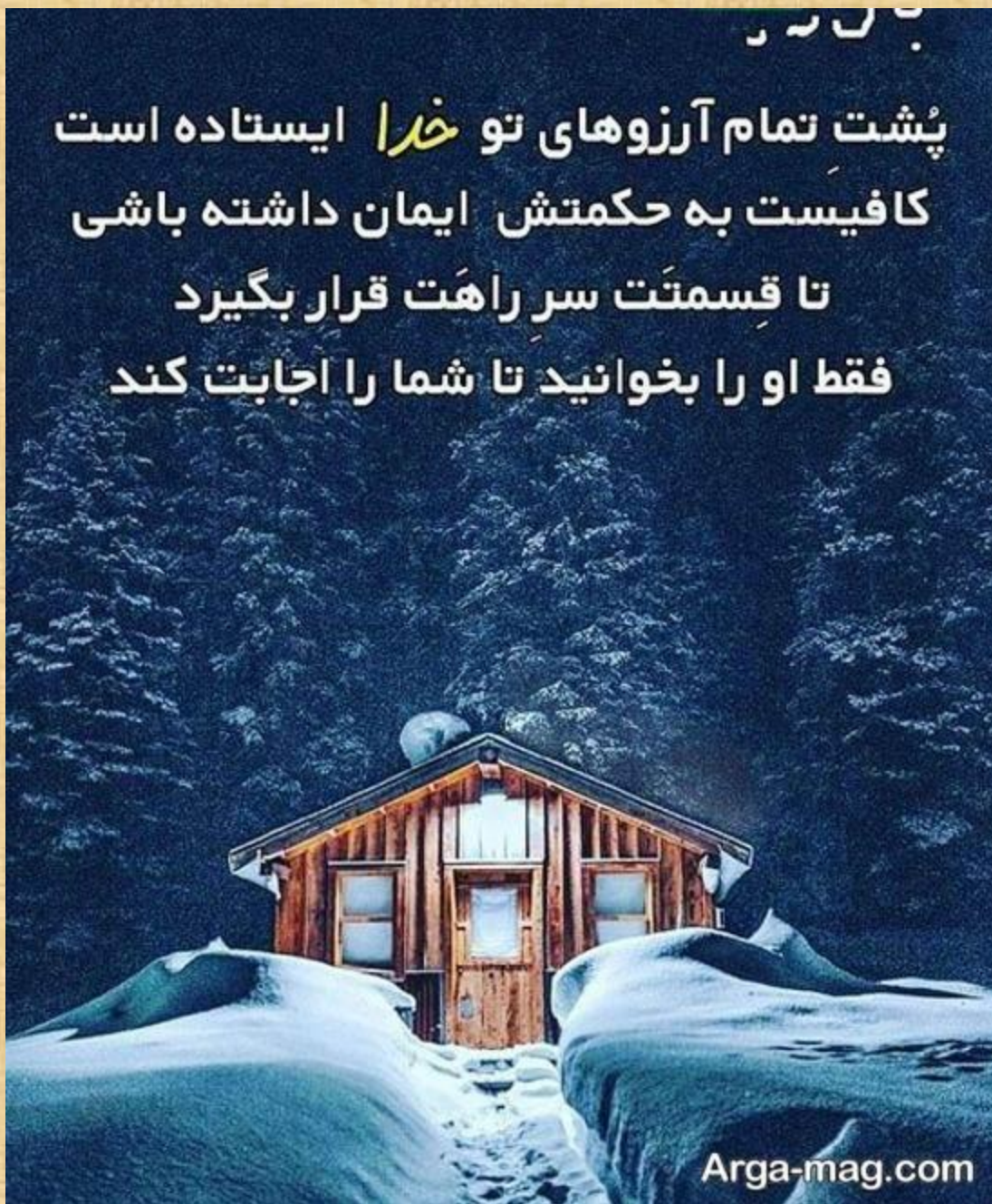

hamyar.in

همیار

پشت تمام آرزوهای تو **خدا** ایستاده است
کافیست به حکمتش ایمان داشته باشی
تا قسمتت سر راهت قرار بگیرد
فقط او را بخوانید تا شما را اجابت کند

پایان

تہیہ کنندہ: منیر غلامی
دبیر تاریخ آموزش و پرورش
شہرستان بدرہ